

บทที่ 2

กำเนิดและพัฒนาการของ “เจ้าพ่อ”

ในบริบทของสังคมการเมืองไทย ช่วงทศวรรษที่ 2430 - 2480

ความนำ

ในบทนี้จะพิจารณาถึงกำเนิด และพัฒนาการของ “เจ้าพ่อ” ในบริบทของสังคมการเมืองไทยในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2430 - 2480 โดยจะอธิบายบริบทของสังคมในช่วงประมาณก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาด้วย เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครอง ที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากโครงสร้างดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบอะไรต่อกันระหว่างอำนาจรัฐส่วนกลางกับอำนาจท้องถิ่น เพราะที่จริงแล้วก่อนที่จะเกิดคำว่า “เจ้าพ่อ” ใช้เป็นสรรพนามเรียกแทนบุคคล ที่เข้าใจร่วมกันในปัจจุบันว่าเป็นผู้มีและใช้อำนาจ-อิทธิพลอย่างกว้างขวางในท้องถิ่นนั้น แต่เดิมก็มีคำอื่น เช่น คำว่า “โจร”, “เสื่อ”, “นักเลง”, “นักเลงโต” เป็นต้น โดยคำเหล่านี้อาจมีขอบเขตความหมายที่แตกต่างกัน แต่ก็มีนัยยะที่สำคัญของการเป็น “ผู้มีอิทธิพล” ในลักษณะเดียวกัน

ดังนั้นการพิจารณากำเนิด และพัฒนาการของ “เจ้าพ่อ” โดยอาศัยมิติทางประวัติศาสตร์ผ่านบริบทของสังคมการเมือง ในช่วงที่ศึกษาจึงต้องย้อนกลับไปมองวิวัฒนาการของอำนาจรัฐกับอำนาจท้องถิ่นในช่วงก่อน และหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วย เพื่อให้เข้าใจแจ่มชัดขึ้นในแง่ของพลังอำนาจท้องถิ่นที่มีตัวแทนสำคัญต่างยุคสมัยกัน ที่รู้จักกันในนาม “จอมโจร” “อ้ายเสื่อ” “นักเลงโต” และ “เจ้าพ่อ” นี้ เกิดขึ้นมาและดำรงอยู่ในสังคมในลักษณะเช่นใด เพราะการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของพลังอำนาจท้องถิ่นโดยอาศัย “ผู้มีอิทธิพล” นอกกรอบในแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นจะทำให้เห็นความเกี่ยวข้องกันของวัฒนธรรมในสังคมไทยแบบ “นักเลง” ที่มีมานานแล้ว แม้จะมี “เจ้าพ่อ” เกิดขึ้นมาใหม่ในปัจจุบัน รากเหง้าของวัฒนธรรมแบบ “นักเลง” ก็ยังรวมเข้ากันได้กับแบบแผนการกระทำของ “เจ้าพ่อ” เช่นเดียวกับการดำรงอยู่ของ “โจร” หรือ

“เสื่อ” ก็แยกกันไม่ออกกับวัฒนธรรมแบบ “นักร้อง” หรืออำนาจแบบ “นักร้อง” ที่มีอยู่ในท้องถิ่น พุคภาษาใหม่ก็ว่าเป็นผู้นำที่มีอำนาจ-อิทธิพล ที่เรียกว่า “ผู้มีอิทธิพล” ในท้องถิ่นนั่นเอง

การศึกษาในบทนี้ผู้เขียนได้ใช้งานของคมเนตร ญาณโสภณ (2534) เรื่อง “อำนาจท้องถิ่นแบบจารีต และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นในยุคเทศบาล” และงานของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2537) เรื่อง “เจ้าพ่อ” ในทัศนคติของข้าราชการฝ่ายปกครองและตำรวจ” รวมทั้งงานของ David Bruce Johnston เรื่อง “Rural Society and the rice economic in Thailand, 1880 - 1930 แปลโดย พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม (บรรณาธิการ) (2530) เพื่อนำข้อมูลและคำอธิบายบางส่วนมาเรียบเรียงเสริมต่อกับข้อมูล และความคิดใหม่ของผู้เขียนเพื่อสร้างสาระคำอธิบายใหม่ที่ผิดไปจากเดิมบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เขียนพยายามเสนอความเห็นใหม่เกี่ยวกับ “เจ้าพ่อ” ว่าสังคมไทยในอดีตเคยมี “เจ้าพ่อ” เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่เป็น “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่มีลักษณะการดำรงอยู่แตกต่างกันในบางด้านกับ “เจ้าพ่อ” แบบใหม่

ฐานคติทางความคิดที่สำคัญของการศึกษาในบทนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าแม้ว่าปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมของไทยจะเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา แต่วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ และจิตสำนึกบางด้านบางลักษณะของคนในสังคมไทย ก็ยังคงสืบทอด ตกหล่น ดำรงอยู่ต่อเนื่องกันมาได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาการหรือละทิ้งอะไรบางอย่างบางส่วน ตลอดจนไปผสมผสานกับสิ่งใหม่ ๆ จนเกิดภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ใหม่ขึ้นมาได้ สำหรับวัฒนธรรม และบุคลิกภาพเชิงอำนาจแบบนักร้อง ที่รวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อำนาจแบบนักร้องในสังคมไทยนั้น จะเห็นได้ว่าดำรงอยู่ในสังคมไทยมานานตั้งแต่ก่อนปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 (ปี 2535) จนถึงทศวรรษที่ 2480 ก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นกำเนิดหรือรากเหง้าของ “เจ้าพ่อ” และคุณลักษณะสำคัญของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่า ก็จำเป็นต้องมีบุคลิกภาพแบบนักร้อง และอาศัยวัฒนธรรมแบบนักร้อง เพื่อดำรงตนเองอยู่อย่างมี “อิทธิพล” ในอาณาบริเวณท้องถิ่นหนึ่ง แต่ “อิทธิพล” “เจ้าพ่อ” สร้างขึ้นมาโดยอาศัยวัฒนธรรมแบบนักร้องนี้จะผูกติดกับอำนาจทางเศรษฐกิจน้อย และสัมพันธ์กับอำนาจที่เป็นทางการ รวมทั้งอำนาจทางการเมืองระดับท้องถิ่น และในระดับชาติน้อยหรือไม่มีเลย ด้วยเหตุที่ปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

และการเมือง ก่อนทศวรรษที่ 2490 เปลี่ยนแปลงไปอย่างเชื่องช้า หรือพัฒนาไปน้อยมาก จึงยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างของอำนาจในท้องถิ่น และต่อ “เจ้าพ่อ”

1. ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจท้องถิ่นก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5

อำนาจท้องถิ่นแบบไม่เป็นทางการสามารถดำรงอยู่อย่างมีอิสระสูงมานานก่อนการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 อำนาจท้องถิ่นที่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่ได้ในวัฒนธรรมแบบนักเลง อีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจแบบนักเลง มีการดำรงอยู่มานานแล้วในสังคมไทยก่อนการปฏิรูปการปกครอง เป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงพลังอำนาจที่เข้มแข็งของท้องถิ่น เมื่อรัฐได้ขยายกลไกรัฐ และอำนาจรัฐที่เป็นทางการเข้าไปจัดการปกครองท้องถิ่น โดยการปฏิรูปการปกครองให้ทันสมัย อำนาจรัฐที่เป็นแบบทางการนี้จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปะทะกับพลังอำนาจท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการและมีอำนาจอยู่ก่อนแล้วในท้องถิ่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐที่เป็นทางการ กับอำนาจท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ ในระยะแรกจะเห็นได้ว่าอำนาจรัฐอ่อนแอ แต่อำนาจท้องถิ่นเข้มแข็งกว่า ดังนั้นรัฐจึงต้องประนีประนอมกับท้องถิ่นก่อน (ดู ขจร สุขพานิช, 2516 : 69 - 120. ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ, 2526. อคิน รัตน์, 2527.)

ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับหัวเมืองในแบบระบบกินเมืองเป็นไปอย่างหลวม ๆ โดยมีเจ้าเมืองที่ปกครองหัวเมือง ซึ่งมักจะมาจากการสืบต่ออำนาจของคนในตระกูลต่อกันมาในเมืองนั้น ไม่ใช่ข้าราชการที่เป็นตัวแทนจากส่วนกลางไปปกครอง จึงทำให้ท้องถิ่นค่อนข้างมีอิสระในการใช้อำนาจปกครอง แม้ว่าจะมีระบบเจ้าภานายอากร ที่ส่วนกลางให้อำนาจสิทธิผูกขาดการจัดเก็บภาษี แต่ก็ต้องแบ่งให้กับเจ้าเมืองและกรมการเมืองด้วย ส่วนสายใยที่แสดงถึงการดำรงอยู่ของพระราชอำนาจของกษัตริย์ที่มีเหนือเจ้าเมืองก็คือ การที่เจ้าเมืองต้องแสดงความจงรักภักดี เช่น เถนงตัวไพร่พลเข้าร่วมรบและการส่งส่วย (ดู สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2535 : 40 - 41 และ กาญจณี สมเกียรติกุล และ ยุพา ชุมจันทร์, 2519)

กระนั้นก็ตามตำแหน่งเจ้าเมือง และกรมการเมืองรองลงมา เช่น ปลัดเมือง หรือรองปลัดเมือง ก็มีลักษณะเป็นเพียงตำแหน่งที่มีกำลังคนภายใต้การดูแล เพื่อเกณฑ์แรงงานหรือเก็บค่าราชการ แต่การให้ความคุ้มครองและความสัมพันธ์กับประชาชนยังมีขอบเขตจำกัด ไม่ได้เป็นเจ้าพนักงานปกครองในความหมายของพนักงานปกครองในยุคหลัง คือไม่มีหน้าที่ดูแลความสงบสุขในยามปกติ ไม่มีหน้าที่ในการให้บริการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชน ถึงแม้ว่าจะมีรูปแบบการควบคุมที่เป็นทางการอยู่บ้าง คือมีกรมการระดับต่าง ๆ มีนายอำเภอ มีกำนัน และนายบ้าน แต่สายการบังคับบัญชาเหล่านี้ ก็มุ่งที่จะควบคุมเกณฑ์แรงงาน การเก็บภาษี และการแก้ไขเหตุร้ายเป็นครั้งคราว มากกว่าที่จะควบคุมหรือให้ความคุ้มครองแบบรัฐสมัยใหม่ สายการบังคับบัญชาเหล่านี้มิได้มีเป้าหมายในการรวบอำนาจรัฐเข้าสู่ส่วนกลางและไม่ได้เป็นแบบแผนเดียวกันทั่วราชอาณาจักร ดังนั้นอำนาจในการปกครองยังมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ กิจกรรมจำกัดเฉพาะด้าน (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, 2537 : 30)

ดังนั้นการปกครองในช่วงก่อนการปฏิรูปจึงเป็นการประนีประนอมกันของอำนาจรัฐส่วนกลางที่มีต่อท้องถิ่น ดังเห็นได้จากการแต่งตั้งตำแหน่งของราชการในการปกครองส่วนภูมิภาคแบบเก่าจะเป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกันระหว่างผู้แต่งตั้งกับผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง โดยผู้ได้รับการแต่งตั้งยินยอมที่จะให้หน่วยงานของตนเป็นไปตามความต้องการของหน่วยใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนกับหลักประกันว่าหน่วยใหญ่จะไม่บีบบังคับหน่วยของเขาเกินกว่าความจำเป็น ดังนั้นเมื่อข้าหลวงส่วนภูมิภาคแต่งตั้งข้าราชการในระดับอำเภอและระดับต่ำกว่า เขาก็จะแสวงหาความเห็นชอบจากผู้นำในท้องถิ่น เพื่อให้อำนาจของเขาเป็นที่ยอมรับและมีความชอบธรรม (เดช บุญนาค, 2532 : 24 - 45)

เราอาจเรียกอำนาจรัฐก่อนการปฏิรูปการปกครอง 2435 ว่าเป็นแบบรัฐจักรวรรดิ ซึ่งกษัตริย์มีอำนาจอธิปไตยเพียงผู้เดียว มีอาณาบริเวณที่อยู่ภายใต้การปกครองกว้างขวางทั้งระดับหัวเมืองและประเทศราช แต่กษัตริย์ไม่อาจใช้อำนาจปกครองในขอบเขตสิทธิมาของพระองค์ได้อย่างเต็มที่ทั่วอาณาบริเวณ โดยเฉพาะในรัฐชายขอบ และการที่สำนึกเรื่องการเมืองอำนาจปกครองเหนือดินแดนยังไม่เกิดขึ้น ประชากรในรัฐมีหลายเชื้อชาติหลายภาษาที่อยู่รวมกัน ยังไม่มีสำนึกเรื่องชาติที่ชัดเจน ดังนั้นอำนาจรัฐจึงมีอยู่จำกัดและเบาบาง (สมเกียรติ วันทะนะ, ในวารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2527 : 156)

ดังนั้นก่อนการปฏิรูปการปกครองในปี พ.ศ.2435 คือในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น บริบททางประวัติศาสตร์-สังคมของไทยที่ดำรงอยู่จึงพอสรุปได้ว่า อำนาจของท้องถิ่นค่อนข้างมีอิสระจากอำนาจรัฐส่วนกลาง หมายความว่า อำนาจรัฐส่วนกลางที่กรุงเทพฯ ยังไม่มีความเข้มแข็งพอ และมีอำนาจจำกัด เพราะไม่มีกลไกอำนาจรัฐที่แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะครอบงำ หรือควบคุมอำนาจของท้องถิ่นได้ทั้งหมดทั่วราชอาณาจักร โดยเฉพาะอาณาบริเวณที่เป็นรัฐชายขอบ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่นจึงมีลักษณะเปราะบาง และหลวม เมื่อเป็นเช่นกล่าวการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นจึงมีความเปลี่ยนแปลงน้อยมาก โดยเฉพาะโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น จึงมิได้ถูกกระทบหรือถูกลบเลือนไปมาก แต่ยังสามารถสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนได้อย่างยาวนานก่อนการปฏิรูปการปกครอง แม้หลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในแบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในระยะแรกอำนาจรัฐก็มิได้ครอบงำ และลดทอนพลังอำนาจของท้องถิ่นได้หมดสิ้น เพราะในโครงสร้างของระบบราชการแบบเทศาภิบาลในระดับท้องถิ่น ระดับตำบล และหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่ากำนัน และผู้ใหญ่บ้านซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่น ก็ยังคงเป็นผู้นำที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง หากได้รับแต่งตั้งมาจากส่วนกลางเช่น ตำแหน่งเจ้าเมือง และนายอำเภอไม่

ดังนั้นแม้ว่าภายหลังการปฏิรูปจะทำให้ปฏิสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างในระดับจังหวัดและอำเภอ ก็ไม่ได้กระทบถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจในระดับรากฐานคือ ตำบล และหมู่บ้านเท่าใดนัก ซึ่งแต่เดิมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าเมืองและนายอำเภอที่แต่งตั้งมาจากคนในตระกูลใหญ่ ๆ ที่มีอำนาจมากในจังหวัดนั้น ก็มีได้มีบทบาทในการบริหารควบคุมท้องถิ่นในระดับรากฐานนี้อย่างครอบคลุมกิจกรรมหลายด้าน ในความหมายของกระทรวงมหาดไทย เช่น ช่วงหลังการปฏิรูปแล้ว ดังนั้น “ผู้มีอิทธิพล” ในระดับท้องถิ่นที่เรียกว่า “นักเลงโต” ในตำบล หมู่บ้าน จึงยังคงรักษาสถานะทางอำนาจของตนไว้ได้ต่อมาอีก ด้วยการสวมบทบาทของ “ผู้มีอิทธิพล” ในการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นทางการคือ อำนาจแบบนักเลง และมีบทบาทอีกอันคือ การเป็นตัวแทนของส่วนกลางในการทำหน้าที่ปกครอง เมื่อได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน ที่มีอำนาจที่เป็นทางการ

เมื่อมีการขยายกลไกอำนาจการปกครองของรัฐส่วนกลางออกไปยังท้องถิ่นได้เผชิญกับพลังท้องถิ่นอันแข็งแกร่ง ในบางครั้งถึงกับได้ขัดขวางอำนาจจากส่วนกลางโดยตรง อำนาจรัฐส่วนกลางจำเป็นต้องเลือกระหว่างการกำหนดให้พลังท้องถิ่นเป็นไปตามแบบอย่างที่ต้องการ หรือจะประนีประนอมกับพลังท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งทางเลือกที่อำนาจรัฐเข้าไปจัดการก็คือ การประนีประนอมกับพลังท้องถิ่น คือพวกนักเลงที่เป็นผู้คุ้มครองหรือมีอำนาจอันไม่เป็นทางการในหมู่บ้าน เพราะการเป็นปรปักษ์กับนักเลงจะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารได้ และที่จริงแล้วในระยะแรกของการขยายกลไกอำนาจรัฐที่ยังประบางอยู่นั้น จะไม่เลือกทางที่จะประนีประนอมกับพลังของท้องถิ่นเลย ก็คงจะทำได้

กระนั้นก็ตามท่ามกลางการขยายตัวของอำนาจรัฐแบบใหม่ที่มีข้อจำกัดนี้ อำนาจท้องถิ่นบางรูปแบบบางระดับที่ไม่อาจประนีประนอมกับอำนาจรัฐส่วนกลางได้ เพราะการสร้างและการมีอยู่ของอำนาจเหล่านั้นขัดแย้งกับอำนาจรัฐส่วนกลาง ความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด เช่น การเกิดกบฏหัวเมือง การเกิดกบฏฝิ่น เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ และการรวมตัวเป็นสมาคมลับแบบฮังยี่ของคนจีน การต่อต้านแบบนี้ในที่สุดก็ถูกอำนาจรัฐส่วนกลางปราบได้ เท่ากับว่าอำนาจรัฐส่วนกลางประสบความสำเร็จด้านกลไกการควบคุมเพื่อรวมศูนย์อำนาจในระดับหนึ่ง (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, น. 57) แต่นั่นมิได้หมายความว่า อำนาจรัฐจะมีอำนาจครอบงำท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง เพราะรัฐมีข้อจำกัดในการไม่สามารถแต่งตั้งตัวแทนจากส่วนกลางไปใช้อำนาจหน้าที่ในระดับรากฐานได้โดยตรง จึงต้องปล่อยให้อำนาจที่ไม่เป็นทางการของพวกนักเลงดำรงอยู่อย่างผสมผสานไปกับอำนาจหน้าที่ที่มอบให้ในฐานะตัวแทนของรัฐในการทำหน้าที่ปกครอง จะเห็นได้ว่านักเลง และอำนาจแบบนักเลงส่วนหนึ่งที่เข้ามาสัมพันธ์กับอำนาจที่เป็นทางการในลักษณะนี้ ยังดำรงอยู่ต่อมาจนถึงปัจจุบัน และวัฒนธรรมแบบนักเลงจะวิวัฒนาการไปเกี่ยวโยงกับเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้นในปัจจุบันด้วย

2. จาก “นักเลง” และ “โจร” หรือ “เสือ” มาสู่ “เจ้าพ่อ” ในบริบทของสังคมไทย

อำนาจท้องถิ่นที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทยแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับจิตสำนึก ความเชื่อ (อุดมการณ์) วัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น การเกิดกบฏฝิ่นในภาคอีสาน กบฏเจ้าเมือง กบฏฮังยี่ในภาคตะวันออกเฉียง

และภาคกลาง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะในขอบเขตจำกัดบางอาณาบริเวณพื้นที่เท่านั้น เช่นเดียวกับลักษณะของอำนาจท้องถิ่นบางรูปแบบที่แม้จะไม่ได้ปรากฏออกมาในรูปแบบที่ต้องการต่อต้าน หรือท้าทายอำนาจรัฐในลักษณะของการกบฏโดยตรง แต่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้มีอำนาจ-อิทธิพลในท้องถิ่นกระทำต่อคนในท้องถิ่นนั้นและปฏิสัมพันธ์ที่เขามีต่ออำนาจรัฐ ก็สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของอำนาจท้องถิ่นในอีกรูปแบบหนึ่ง ตัวอย่างเช่น โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในท้องถิ่นที่ดำรงอยู่ในรูปแบบ “พ่อเลี้ยง” “แม่เลี้ยง” ในภาคเหนือ “นายหัว” ในภาคใต้ อั้งยี่ที่เป็น “ชี่เฮีย” ในภาคกลางและตะวันออก “นักเลงโต” และ “อ้ายเสือ” ในภาคกลาง

ดูเหมือนว่าแท้จริงแล้วอำนาจของท้องถิ่นที่ต่างยุคสมัย ต่างท้องถิ่น และรูปแบบนี้สะท้อนให้เห็นจุดร่วมที่สำคัญคือ การดำรงอยู่ของพลังอำนาจในแต่ละท้องถิ่นนั่นเอง บางยุคสมัยอำนาจของท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งอาจจะก่อตั้งขึ้นมาเป็นขบวนการ มีรูปแบบการจัดองค์กรที่ชัดเจน แต่บางแห่งบางรูปแบบก็เป็นเพียงขบวนการ แต่ไม่มีการจัดองค์กร ตลอดจนพลังอำนาจของท้องถิ่นที่ดำรงอยู่บางรูปแบบก็กระทบต่ออำนาจรัฐอย่างเปิดเผยรุนแรง จึงถูกปราบอย่างรวดเร็ว แต่อำนาจท้องถิ่นบางรูปแบบก็สามารถปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาการตัวเองไปอย่างซับซ้อน เพื่อให้ดำรงอยู่ในอีกลักษณะหนึ่งตามสภาพความเปลี่ยนแปลงในสังคม ดังนั้นเพื่อให้ง่ายต่อการอธิบายปรากฏการณ์ของ “เจ้าพ่อ” ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องพิจารณาอำนาจท้องถิ่นที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ก่อนหน้านี้ด้วย ที่สำคัญคือ อำนาจท้องถิ่นในแบบ “นักเลงโต” และ “เสือ” เพราะทั้ง 3 รูปแบบเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และบุคลิกภาพเชิงอำนาจแบบนักเลง การพิจารณาในแง่อำนาจแบบนักเลง จะทำให้เราเข้าใจต้นกำเนิด และพัฒนาการที่แท้จริงของ “เจ้าพ่อ” ได้

2.1 วัฒนธรรมแบบ “นักเลง” และการดำรงอยู่ของอำนาจในท้องถิ่น

อรรถพร กุมทพิสมัย (ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536 : 105 - 106) ได้อธิบายให้เห็นคุณลักษณะบางประการที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเลงในสังคมไทยไว้ว่า การเกิดและการดำรงอยู่ของนักเลงสอดคล้องกับพัฒนาการของสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย ชุมชนในท้องถิ่นเมื่อครั้งที่ยังต้องปกครองตนเองจำเป็นต้องมีกลไก และผู้ทำหน้าที่ให้การปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของสมาชิกในชุมชนนั้น ดังนั้นผู้ที่กำลังเหนือกว่า และมีคุณลักษณะในการ

ให้ความคุ้มครองและป้องกันได้ ซึ่งรู้จักกันในนาม “นักร้อง” จึงเป็นที่ยอมรับของชุมชน เบ้าหลอมหรือจุดกำเนิดของนักร้อง มักจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าไม่ถูกบีบคั้นจากสภาวะสังคมที่จำเป็นต้องต่อสู้เพื่อป้องกันตัว หรือถูกคุกคามจากผู้ที่มีกำลังเหนือกว่า จนทำให้ต้องยอมรับหรือเข้าร่วมกับขบวนการนักร้องเพื่อความอยู่รอดของตนเองแล้ว การคลุกคลีกับสภาพสังคมแบบนักร้องเช่นการใช้ชีวิตมั่วสุมอยู่ในบ่อนการพนัน โรงยาฝิ่น ยังผลให้เกิดการกดขี่ แนวทางการดำเนินชีวิตแบบนักร้อง และต้องเลือกที่จะดำรงตนเป็นนักร้องในที่สุด การอยู่ร่วมกันในประชานิยมนักร้องจะอาศัยแบบความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เป็นการให้และรับในกลุ่มคนต่างสถานภาพคือ ลูกพี่ให้ความคุ้มครอง ให้ความช่วยเหลือตามกำลังฐานะ ส่วนลูกน้องตอบแทนด้วยการมอบความภักดี พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามคำสั่งของลูกพี่ ในกลุ่มความสัมพันธ์แบบลูกพี่-ลูกน้องนี้ “นักร้องโต” หรือหัวหน้านักร้องคือ ลูกพี่ที่ใหญ่ที่สุด ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่ในการอุปถัมภ์บรรดาลูกน้องในสังกัดแล้วยังทำหน้าที่เป็นตุลาการตัดสินปัญหาภายในกลุ่ม หรือระหว่างกลุ่มอีกด้วย บ่อยครั้งที่นักร้องคนหนึ่งไปมีเรื่องกับนักร้องอีกคนหนึ่ง ลูกพี่ของแต่ละฝ่ายต้องเปิดการเจรจาเพื่อยุติศึกหรืออาจถึงต้องประลองกำลังกันระหว่างลูกพี่ จึงถือเป็นที่สุด

ในงานฟื้นความหลัง เสฐียร โกเศศ อธิบายคำว่า “นักร้องโต” ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเมื่อก่อนว่า

“นักร้องโต” ในความหมายหนึ่งว่า “คนเก่ง” คือคนเข้มแข็ง มีความชำนาญไม่แพ้ใคร สมัยโบราณประชาชนอยู่ร่วมกันเป็นบ้าน (หมู่บ้านในปัจจุบัน) ควบคุมดูแลป้องกันบ้านของตนเองให้มีความเป็นปกติสุข ด้วยความสามัคคีธรรม บ้านเหล่านี้แต่ละแห่งบรรดาชายหนุ่มของหมู่บ้าน ที่เรียกว่า ชายฉกรรจ์ก็ย่อมประพฤตินเป็นคนเก่ง เป็น “นักร้องโต” เพื่อจะได้ควบคุมบ้านของตนให้พ้นจากการรุกรานของคนบ้านอื่น ถ้าพวกเขาถูกรุกรานก็ต้องตีกันไม่ให้ดูหมิ่นกันได้ ผู้เป็น “นักร้องโต” จะออกหน้าต่อสู้ตีกันกับพวกที่ยกมารุกรานตัวต่อตัว... “นักร้องโต” ประจำบ้านต้องเป็นคนหนุ่มกำลังฉกรรจ์ มีคนนับหน้าถือตา เป็นที่กลัวเกรงต่อคนอื่น และเป็นผู้มีใจกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสีย และมีเพื่อนฝูง

มาก ด้วยผูกมิตรกับคนบ้านอื่น” (เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) , 2510 : 143)

ดูเหมือนว่านักเลงบ้านนอกเกิดขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ซึ่งข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้ง ละเอียด เช่น มีความจำเป็นที่ชาวนาในหมู่บ้านต้องระวังไม่เพียงแต่เรื่องเงิน และของมีค่าอื่น ๆ ของคนเท่านั้น แต่ยังต้องดูแลควายและสัตว์ใช้งานอื่นของคนอีกด้วย เพราะความพยายามของรัฐบาลในการคุ้มครอง และควบคุมอาชญากรรม มีลักษณะชั่วคราวชั่วคราว ดังนั้นแต่ละหมู่บ้านจึงต้องจัดการคุ้มครองตนเอง โดยการพึ่งพาชายหนุ่มที่ให้ความปลอดภัยหรือคุ้มครองพวกตนได้ ซึ่งเรียกกันว่า นักเลง หมู่บ้านบางแห่งอาจมีนักเลงหนุ่ม ๆ จำนวนมาก และในกรณีเช่นนี้ก็จะมีการพัฒนาลำดับชั้นในหมู่นักเลงอย่างไม่เป็นทางการขึ้น โดยที่ผู้เป็นหัวหน้าถูกเรียกว่า “นักเลงโต” (พระยาอนุমানราชธน, 2515 : 381)

พิจารณาถึงตัวนักเลง และอำนาจของนักเลงต่อท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า “นักเลงโต” ก็คือ คนในหมู่บ้าน มีอาชีพเป็นชาวนาเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ แต่มีอำนาจต่อถิ่นของตน มีพรรคพวกแวดล้อมมาก เป็นที่นับถือและเกรงใจแก่คนทั่วไป ส่วนชาวบ้านก็ได้มอบความไว้วางใจให้นักเลงเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองหมู่บ้านจากการรุกรานของโจรผู้ร้าย หรือการรุกรานจากหมู่บ้านอื่น ดังนั้นผู้ใช้อำนาจแบบนักเลงจึงเป็นชนชั้น และฐานะเดียวกับผู้อยู่ใต้ อำนาจ (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, น. 37)

บทพิสูจน์ความสามารถ และความแข็งแกร่งของนักเลงในอดีตอยู่ที่การขโมยควาย เพราะควายเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต เป็นความจำเป็นในการดำรงชีพการขโมยควายจึงเปรียบเสมือนการแสดงพลังเหนือชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยสมัยนั้น นับเป็นวีรกรรมอย่างหนึ่งของนักเลง ควายของใครหาย อยู่ที่ใคร เป็นเรื่องที่รู้กันในหมู่นักเลง ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องพึ่งพิงนักเลง ทั้งในส่วนที่เป็นผู้พิทักษ์ และช่วยแก้ปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิต และทรัพย์สินของชุมชนตลอดจนถึงการปกป้องคุ้มภัยจากการรุกรานของนักเลงต่างถิ่น หมู่บ้านในชนบทที่อำนาจการคุ้มครองจากรัฐเข้าไปไม่ถึง จึงเลือกผู้นำเป็นนักเลงเพื่อทำหน้าที่ปกครองป้องกัน เราจึงพบอดีตนักเลง เป็นผู้นำชุมชนเสียส่วนมาก เมื่อมีการเปลี่ยนระบบการปกครองท้องถิ่น กำหนดให้ท้องถิ่นทั่วราชอาณาจักรขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย โดยการปกครองแบบเทศบาล ความสำเร็จของการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางครั้งนั้น อาศัย

หลักการประสานผลประโยชน์ระหว่างรัฐกับท้องถิ่น การจัดระบบการปกครองเป็นไป โดยรัฐบาลยอมรับในพลังท้องถิ่น เป็นพันธมิตรกับผู้นำท้องถิ่นในระดับที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยอาศัยพลังหรือโครงสร้างอำนาจเดิมในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการจัด เก็บผลประโยชน์ในรูปของภาษี ขณะเดียวกันรัฐก็ยอมรับสถานะและบทบาทผู้นำชุมชน ของนักเลงท้องถิ่น เพื่อใช้ประโยชน์ในการนำสืบหาข่าว หรือควบคุมอาชญากรรม ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถือเป็นการร่วมมือกันระหว่างราชการกับท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง ความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์กันระหว่างชาวบ้าน นักเลง รัฐจึงทำให้นักเลงอยู่ในสังคมไทยได้ ปลอดภัย โดยมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในแต่ละช่วงเวลา เมื่อใดที่อำนาจรัฐเข้มแข็ง กลไกของรัฐทำงานได้ครอบคลุมพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อนั้นบทบาทของนักเลงก็จะตกเป็นรอง ในทางกลับกันหากอำนาจรัฐอ่อนแอ เป้าหมายในการปกครองท้องถิ่นเน้นการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์มากกว่าการให้บริการ สถานการณ์เช่นนี้ ก็จะเสริมบทบาทของนักเลงในฐานะผู้นำชุมชนให้โดดเด่นยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะออกมาในรูป ของผู้ทำหน้าที่บริการแทนรัฐ เป็นตัวแทนชาวบ้านในการเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐ (อัจฉราพร กุมุทพิสมัย, ในนิตี เอียวศรีวงศ์, 2536 : 105)

นักเลงบางคน อาจได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนันในกรณีเช่นนี้เขา จึงมีบทบาท 2 อันคือ บทบาทเดิมที่เป็นนักเลงหรือ “นักเลงโต” ที่ให้ความคุ้มครอง คนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นอำนาจอย่างไม่เป็นทางการ ส่วนอีกบทบาทหนึ่งที่ถูกสวมเข้าไปคือ อำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการ ทำให้ “นักเลงโต” ที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีทั้งอำนาจที่เป็นทางการ และอำนาจที่ไม่เป็นทางการ (“อิทธิพล”) ลักษณะเช่นนี้ อำนาจของพวก “นักเลงโต” จึง มิได้ถูกลดบทบาทความเป็นผู้นำที่มีอิทธิพลในท้องถิ่น หากแต่ทำให้อำนาจแบบ “นักเลง โต” ได้เข้ามาผนวกเอาอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากอำนาจรัฐไว้ด้วย จึงมีผลต่อการ เสริมสร้าง “อิทธิพล” ของ “นักเลงโต” ให้สูงขึ้นด้วย

แม้ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันอำนาจแบบนักเลง ก็ยังมีปรากฏอยู่ในท้องถิ่น แต่ก็ ไม่ได้ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองชาวบ้านเช่นเดิม เพราะนักเลงได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงสถานะของการมีอิทธิพล และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนใน ท้องถิ่นไว้ เนื่องจากอำนาจแบบนักเลงมีลักษณะที่รุนแรง ดังนั้นเมื่อนักเลงเข้ามามีบทบาท

ในการเป็น “โจร” หรือ “เสื่อ” และนักแสดงที่กลายมาเป็น “เจ้าพ่อ” บุคคลิกภาพของการใช้อำนาจแบบนักแสดงจึงติดไปกับบทบาทที่ตนดำรงอยู่ในสถานะนั้นด้วย

การปรับเปลี่ยนตัวเองของนักแสดง จากบทบาทหนึ่งไปสู่อีกบทบาทหนึ่งอย่างแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ตามสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองเริ่มมีลักษณะที่ซับซ้อนขึ้น ก็ทำให้การดำรงอยู่ของอำนาจแบบนักแสดงในท้องถิ่นต้องปรับตัวแปรเปลี่ยนไปตามผลกระทบที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น และมีบทบาทแตกต่างซับซ้อนกว่าเดิมมากขึ้น แต่บุคลิกภาพและวัฒนธรรมแบบนักแสดงก็ไม่ได้หายไปจากท้องถิ่นทั้งหมด ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไปถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทจาก “นักแสดง” มาเป็น “โจร” หรือ “เสื่อ” จนกระทั่ง “นักแสดง” ได้ปรับบทบาทไปอยู่ในโครงสร้างของอำนาจท้องถิ่นในรูปแบบของ “เจ้าพ่อ” ปัจจุบัน ซึ่งภายในโครงสร้างของอำนาจท้องถิ่นปัจจุบันนี้ “นักแสดง” จะมีบทบาทแตกต่างกันหลายด้าน คือ อาจเป็น “เจ้าพ่อ” ลูกน้อง มือปืนของ “เจ้าพ่อ” หรือเป็นผู้นำท้องถิ่นในเครือข่ายอุปถัมภ์ของ “เจ้าพ่อ” กระนั้นก็ตาม แม้ว่า “เจ้าพ่อ” บางคนจะมีได้ก่อกำเนิดมาจากการเป็นนักแสดงมาก่อน แต่ “เจ้าพ่อ” ก็มักจะมีบุคลิกภาพแบบนักแสดง และอาศัยวัฒนธรรมแบบนักแสดงในการดำรงอยู่อย่างมี “อิทธิพล” มากของตน

โดยสรุปบทบาทของ “นักแสดงโต” ในฐานะผู้นำที่ไม่เป็นทางการในท้องถิ่น ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว หน้าที่สำคัญของ “นักแสดงโต” ในอดีตก็คือ การให้ความมั่นคงปลอดภัยโดยการปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน มิให้นักเลงบ้านอื่นมาทำร้ายหรือขโมยวัวควายของชาวบ้าน หน้าที่ของ “นักแสดงโต” แบบนี้จึงเกิดขึ้นมาเพราะสภาพการณ์ความจำเป็นที่แต่ละหมู่บ้านต้องดูแลความปลอดภัยกันเอง อำนาจของ “นักแสดงโต” ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ผู้มีอิทธิพล” ในท้องถิ่นแบบ “นักแสดงโต” ก็คือผู้นำท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีมานานแล้วนั่นเอง ลักษณะเช่นกล่าวแสดงให้เห็นถึงการคงอยู่ของอำนาจท้องถิ่นแบบหนึ่งที่มีความเข้มแข็ง และมีความเป็นอิสระในการดำรงอยู่ของท้องถิ่น และอำนาจรัฐมีอยู่เบาบางมากในช่วงก่อนปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สำคัญมากก็คือ วัฒนธรรมและบุคลิกภาพเชิงอำนาจแบบนักแสดง ซึ่งเป็นคุณลักษณะเด่นของคนในสังคมไทย ก็ยังคงสืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจแบบ

นักเลงนี้สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการก่อกำเนิด “เจ้าพ่อ” และการดำรงอยู่ใน “อิทธิพล” ของ “เจ้าพ่อ” ทั้งแบบเก่า และแบบใหม่ด้วย ดังจะได้อธิบายให้เห็นในรายละเอียดต่อไป

อิทธิพลของ “นักเลงโต”

โจรที่ถวายเป็นข้อมูลกับสมเด็จพระยาচারฯ ได้บรรยายให้เห็นฐานะที่ลดหลั่นกันเป็นชั้นของนักเลงท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของระบบโจรผู้ร้าย นักเลงทุกคนคุ้นเคยกับนักเลงด้วยกันในหมู่บ้านใกล้เคียง และในเขตอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นอำเภอหรือจังหวัด หรือท้องที่ที่กว้างขวางกว่านี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะทางภูมิศาสตร์ ความหนาแน่นของการตั้งถิ่นฐาน และความเข้มแข็งของบุคคลิกภาพของนักเลงแต่ละคน การปกครองโดยลำดับชั้นกระทำโดยผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในหมู่นักเลง ซึ่งรู้จักในฐานะ “นักเลงโต” หรือ “นักเลงหัวหน้า” ในฐานะ “เจ้าของถิ่น” ... อาณาบริเวณที่ปกครองโดยนักเลงหัวหน้าเช่นนี้ขยายตัวและหดตัวตามอำนาจที่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล แต่นักเลงและโจรต่าง ๆ คูเหมื่อนจะคำนึงถึงเรื่องพรหมแดนที่เป็นเขต “อิทธิพล” ของแต่ละคน ในลักษณะเดียวกับการแบ่งแยกเขตการปกครองของรัฐบาล (อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม (บรรณาธิการแปล) 2530 : 78 - 79)

“นักเลงโต” บางคนมีอิทธิพลมาก ถึงกับสามารถให้ความคุ้มครองโจรได้หลายสิบคน ตัวอย่างเช่น นายทองดี ถูกกล่าวถึงในหนังสือพิมพ์ว่า

“...เขาถือการเลี้ยงและปกป้องพวกโจรเป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง คูเหมื่อนว่าเขาจะมีโจรภายใต้การดูแลของเขาถึง 50 คน กิจการของเขาแตกกิ่งก้านสาขาออกไปมากเสียจนกระทั่งมีการกล่าวกันว่า ใครก็ตามที่แสดงบัตรของเขาสามารถมีอาหารกิน และที่สำหรับซ่อนตัว ตั้งแต่ ปาจิน (ปราจีนบุรี) ลงไปถึงเกาะกง...” (บทบรรณาธิการ Bangkok Times, 4 April 1905 : อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น. 99)

อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ปรากฏในลักษณะของอำนาจแบบนักเลงเป็นการเกิดขึ้นจากความจำเป็นของสภาพการณ์ในท้องถิ่นนั่นเอง เป็นความสัมพันธ์เชิง

อำนาจของคนในท้องถิ่น ที่ยอมรับความแตกต่างทางสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันของคน ระหว่างนักเลงกับชาวบ้านในท้องถิ่น อำนาจท้องถิ่นแบบนี้เป็นรูปแบบแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพเชิงอำนาจของคนในสังคมไทยที่ผู้นำในท้องถิ่นมักจะดำรงสถานภาพของความมีอำนาจที่เหนือกว่าคนในชุมชนด้วยการใช้ “อิทธิพล” ที่สัมพันธ์กันมากกับบุคลิกภาพ และวัฒนธรรมแบบนักเลง ซึ่งเป็นอำนาจแบบนักเลง ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อธิบายถึงลักษณะของอิทธิพลที่เกิดขึ้นมานานแล้วในสังคมไทยดังนี้

“อิทธิพล” มีมาในสังคมไทยแต่โบราณ และไม่ใช่ว่าสิ่งที่ขัดแย้งกับอำนาจด้วย เพราะเมื่ออำนาจไปเจอ “อิทธิพล” เข้าแทนที่จะปราบปราม “อิทธิพล” ให้เหลือแต่อำนาจอย่างเดียว อำนาจไม่มีพลังทำเช่นนั้นได้ อำนาจจึงได้ประนีประนอมกับ “อิทธิพล” โดยรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจ เช่น แต่งตั้งนักเลงในท้องถิ่นให้เป็นขุนน้ำขุนนาง หรือแต่งตั้งตระกูลใหญ่ที่มี “อิทธิพล” สูงสุดในส่วนนั้น ๆ ให้เป็นเจ้าเมือง “อิทธิพล” จึงเป็นตัวอุปสรรคแก่อำนาจบ้านเมืองมาแต่โบราณ “อิทธิพล” คือข้อจำกัดที่อำนาจอันแบ่งแยกมิได้ของผู้ปกครองไทยต้องเผชิญตลอดมา เมื่อใดที่ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ก็อาจวิ่งเต้นเข้าหาอำนาจอันถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองได้ หรือวิ่งเต้นเข้าหาความคุ้มครองจาก “อิทธิพล” ที่อำนาจต้องประนีประนอมก็ได้ แล้วแต่ว่ากรณีควรจะจัดการกับความเดือดร้อนนั้นอย่างไร จะพูดภาษาสมัยใหม่แบบฝรั่งว่าอำนาจปกครองของไทย “คาน” จาก “อิทธิพล” ก็ได้”
(นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 13
(พฤศจิกายน 2534 : 275)

ดังนั้นอาจเรียก “นักเลง” ที่มีบทบาทเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการว่า “ผู้มีอิทธิพล” ในภาษาสมัยใหม่ก็ได้ “นักเลง” ที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งมีระดับของการเป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่างกัน อาจดูได้จากกรณีที่ “นักเลง” ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการเมือง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ซึ่งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนันนี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ “อิทธิพล” ของ “นักเลง” มานาน เพราะพวก “นักเลงโต” มักจะได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้ การใช้อำนาจที่เป็นทางการผสมผสานกับ “อิทธิพล” ที่ “นักเลงโต” มีอยู่ จึงเป็นเสมือนหนึ่งการบงชี้ถึงระดับการมี “อิทธิพล” ของ “นักเลงโต” ว่ามีมากหรือน้อยด้วย บทบาทของ “นักเลงโต” ที่เข้ามาอยู่ในโครงสร้างอำนาจรัฐระดับท้องถิ่น มีปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะที่มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ดังที่สมเด็จพระยาเจ้าฟ้าฯ ทรงกล่าวไว้ว่า

“ในเวลาข้าพเจ้าแรกรับราชการ เมื่อข้าพเจ้าขึ้นไปเมืองเหนือ ยังมีกรรมการที่เคยเป็น “นักเลงโต” อยู่หลายเมือง เพราะในสมัยนั้นยังไม่มี โปليسหรือตำรวจภูธรที่เป็นพนักงานสำหรับการตรวจจับผู้ร้าย เจ้าเมืองต้องปราบปรามตามสัญญาของตน จึงเกิดความคิดที่จะหานักเลงโตมีพรรคพวกตั้งเป็นกรรมการไว้สำหรับปราบโจรผู้ร้าย” (สมเด็จพระยาเจ้าฟ้าฯ, 2535 : 42) “พวกกรรมการนั้นมักเป็นคหบดีที่อยู่ในเมืองนั้นอยู่แล้ว...เจ้าเมืองประสงค์ให้เป็นผู้รักษาสันติสุขในท้องถิ่นนั้น เหมือนกับนายอำเภอซึ่งมีขึ้นในสมัยเทศบาล จึงขอให้คหบดีคนนั้นเป็นหรืออีกอย่างหนึ่งคือ ตั้ง “นักเลงโต” ซึ่งมีสมัครพรรคพวกมาก ให้เป็นกรรมการเพื่อให้โจรผู้ร้ายยำเกรงไม่กล้าปล้นสะดมในถิ่นนั้น แต่บางทีก็กลับมีผลร้าย” (สมเด็จพระยาเจ้าฟ้าฯ, น.41)

โดยสรุปอำนาจที่ไม่เป็นทางการที่เรียกว่า “อิทธิพล” ของ “นักเลงโต” ในท้องถิ่นในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 5 ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของพลังอำนาจที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น ที่มีได้มีลักษณะของการเป็นพลังในการทำหยาต่อสู้อำนาจรัฐอย่างชัดเจน เหมือนกับพวกกบฏหัวเมือง กบฏผีบุญ และกบฏอั้งยี่ แต่ “อิทธิพล” ของ “นักเลงโต” มีความขัดแย้งกับอำนาจรัฐในด้านที่ “นักเลงโต” เปลี่ยนแปลงบทบาทของตนไปเป็น หัวหน้าก๊กโจรออกปล้นสะดม เมื่อนักเลงกลายมาเป็นโจร “อิทธิพล” ที่ชอบธรรมของ “นักเลงโต” จึงค่อยเสื่อมลงกลายเป็น “อิทธิพลเถื่อน” “คน

นอกกฎหมาย” มากขึ้น ในขณะที่กลไกอำนาจรัฐยังมิได้ถูกสร้างขึ้นอย่างทั่วถึง และอ่อนแอ จึงจำเป็นต้องอาศัย “อิทธิพล” ของ “นักเลงโต” ด้วยกัน โดยการให้อำนาจหน้าที่ไปผสมผสานกับ “อิทธิพล” เพื่อให้ “นักเลงโต” ปรานปรอมเดียวกัน แต่บางทีก็กลับเป็นผลร้ายด้วย เพราะเมื่อ “นักเลงโต” มีทั้งอำนาจที่เป็นทางการ (อำนาจหน้าที่) และอำนาจที่ไม่เป็นทางการ (“อิทธิพล”) กลับมิได้ปรานปรอม แต่ยังคงเป็นโจรต่อไปอีก หรือให้ความคุ้มครองพวกโจรด้วยกัน ดังเห็นได้จากช่วงทศวรรษ 2430 และ 2440 ปัญหาอาชญากรรม และโจรผู้ร้ายชุกชุมมาก

ดังนั้นบทบาทของพวกเขา “นักเลง” ในช่วงเวลานี้จึงมีความสำคัญต่อท้องถิ่นมาก และเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ ที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทของ “นักเลงหัวหน้า” หรือ “นักเลงโต” จากการทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองชีวิต และทรัพย์สินมิให้นักเลงหมู่บ้านอื่นมารุกราน ทำร้ายคน และลักโคกระบือของคนในหมู่บ้านตน มาเป็นหัวหน้าโจรปล้นสะดม และเป็นกรมการเมือง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน บทบาทเหล่านี้บางครั้งก็ผสมผสานอยู่ใน “นักเลงโต” คนเดียวกัน “นักเลงโต” บางถิ่นอาจจะหยุดทำหน้าที่เดิม และเปลี่ยนมาบทบาทใหม่อย่างรวดเร็ว บางแห่งก็เปลี่ยนแปลงไปสู่บทบาทใหม่ โดยยังคงบทบาทเดิมอยู่ด้วย เป็นต้น

ที่สำคัญคือ ในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจของท้องถิ่นที่เริ่มมีทั้งอำนาจที่เป็นทางการ (อำนาจหน้าที่) และอำนาจที่ไม่เป็นทางการ (“อิทธิพล”) และ “อิทธิพลเถื่อน” ในระยะก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครอง จะเห็นได้ว่าบทบาทของ “นักเลงโต” เปลี่ยนแปลงไป ในลักษณะที่มีและใช้อำนาจ-อิทธิพล และอำนาจหน้าที่ในทางที่จะแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของตนเอง และพรรคพวกที่เป็นนักเลงด้วยกันบ้างแล้ว ดังนั้น “นักเลงโต” ในอดีตจึงมีสถานะเป็น “ผู้มีอิทธิพล” แบบหนึ่ง และผู้เขียนก็เห็นว่า “นักเลงโต” ที่เป็น “ผู้มีอิทธิพล” ก็คือต้นกำเนิดของ “เจ้าพ่อ” ส่วน “นักเลงโต” ที่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่โดยหันมาใช้อำนาจ-อิทธิพลเพื่อผลประโยชน์ของตน และพรรคพวกนักเลงด้วยกันนี้ชัดเจนขึ้น น่าจะเรียกว่าเป็นระยะก่อกำเนิดของ “เจ้าพ่อ” ยุคแรก ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า “เจ้าพ่อ” แบบเก่านั่นเอง

บุคลิกภาพของ “นักเลง”

การใช้คำว่า “นักเลง” ในความหมายที่เกี่ยวกับลักษณะทางบุคลิกภาพ และการกระทำบางประการของคนในสังคมไทยที่ปรากฏขึ้นในอดีตกับปัจจุบันนั้น บางด้านก็มีความเหมือนหรือใกล้เคียงกัน อันแสดงให้เห็นถึงความสืบเนื่องของวัฒนธรรมแบบนักเลงในสังคมไทย แต่บางด้านก็แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะบริบททางสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป โดย “นักเลง” ก็ปรับเปลี่ยนบทบาทของตนไปจากเดิมด้วย บุคลิกลักษณะของ “นักเลง” ได้ถูกนิยามไว้แตกต่างกันบ้าง ดังนี้คือ

“เป็นคนพาล อันทพาล คนใจโหดเหี้ยม คนไม่ซื่อ และไม่มีหลักการ คนโกง คนเสเพล คนน้ำใจนักกีฬา” (George Bradley McFarland, 1944 : 447)

“เป็นชายแท้ มีความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะต่อสู้ตัวต่อตัวหรือยกพวกกันต่อสู้ มีความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูง มีความจงรักภักดีอย่างลึกซึ้งต่อนายและพ่อแม่” (Bangkok Times, 26 May 1898 : 21 - 22 อ้างใน David Bruce Johnston, 1975 : 91)

“เป็นผู้มีใจกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสีย ไม่ถือตัว ไม่เห็นแก่ตัว รักษาคำพูด “ (เสฐียร โกเศศ, (นามแฝง), 2510 : 143)

“เป็นผู้ที่มีใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย เรียกกันว่า ใจนักเลง” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2529)

นิยามเหล่านี้ทำให้เราเห็นความแตกต่างในบุคลิกภาพของนักเลง 2 แบบคือ บุคลิกภาพด้านหนึ่งที่ดีกับอีกด้านที่ไม่ดี ซึ่งบุคลิกภาพทั้ง 2 ด้านนี้ผสมผสานอยู่ในตัวนักเลง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในลักษณะที่ดีของนักเลงก็คือ คนน้ำใจนักกีฬา เป็นชายแท้ มีความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะต่อสู้ตัวต่อตัว หรือยกพวกกันต่อสู้ มีความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูง มีความจงรักภักดีอย่างลึกซึ้งต่อนายและพ่อแม่ เป็นผู้ที่มีใจกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสีย ไม่

ถือตัว ไม่เห็นแก่ตัว รักษาคำพูด ส่วนลักษณะที่ไม่ดีของนักแสดง เช่น เป็นคนพาล อันธพาล คนใจโหดเหี้ยม คนไม่ซื่อ เพราะไม่มีหลักการ คนโกง คนเสเพล เป็นต้น

นอกจากนี้เรื่องศักดิ์ศรีก็เป็นหัวใจสำคัญของผู้ที่ดำรงตนเป็นนักแสดง หรือลูกผู้ชายจะต้องรักษาไว้ให้ได้ด้วย แต่ลูกผู้ชายหรือนักเลงนั้นก็ไม่ต้องไม่พาลเกรงไปหาเรื่องทำลาย ลบหลู่ศักดิ์ศรีของผู้อื่นก่อน ผู้ที่ชอบพาลหาเรื่องทำลายศักดิ์ศรีของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอนั้น ไม่จัดเป็นนักแสดงที่ดีตามอุดมคติ หากจัดเป็นนักแสดงอันธพาล (สมเกียรติ วันทะนะ, 2524 : 126) ลักษณะอันเป็นอุดมคติของนักแสดง อาจมาอยู่ในบุคคลอาชีพอะไรก็ได้ โจรผู้ร้ายบางคนหรือหลาย ๆ คนอาจไม่มีลักษณะนักแสดงในอุดมคตินี้อยู่ด้วยซ้ำไป กล่าวคือ โจรส่วนใหญ่มีลักษณะอันธพาลมากกว่านักแสดง แต่ด้วยเหตุที่โจรผู้ร้ายส่วนใหญ่มักจะเรียกพวกเดียวกันว่า “นักแสดง” คนจึงมองว่านักแสดงกับโจรเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ค่อยออก (สมเกียรติ วันทะนะ, น.130) ดังนั้นการพิจารณาว่านักแสดงดีหรือร้ายต้องมองผ่านบทบาทหรือรูปแบบการกระทำของนักแสดงที่เกิดขึ้นในแต่ละหน้าที่ (Function) ด้วย เพราะมันเกี่ยวข้องกันมากกับบุคลิกภาพของนักแสดง ดังที่จะกล่าวต่อไปถึงบทบาทของ “นักแสดง” ในการเป็น “โจร” หรือ “เสือ” และ “เจ้าพ่อ” รวมถึงบุคลิกภาพ และวัฒนธรรมแบบนักแสดงที่ปรากฏในตัว “เจ้าพ่อ” หรือพฤติกรรมของ “เจ้าพ่อ” (แบบเก่ากับแบบใหม่)

2.2 “นักแสดง” กับการดำรงอยู่ของ “โจร” หรือ “เสือ”

ในขณะที่การดำรงอยู่ของ “นักแสดงโต” ในท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญคือ เป็นผู้ให้ความปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านของตน เพราะสภาพการณ์ความจำเป็นที่ท้องถิ่นต้องปกครองตนเองเพื่อให้ปลอดภัยจาก “นักแสดงโต” บ้านอื่นที่เข้ามาขโมยควาย หรือทำร้ายคนในหมู่บ้านของตน อาจเป็นไปได้ว่าสภาพความจำเป็นที่ต้องมี “นักแสดงโต” หรือ “นักแสดงควาย” ในลักษณะของการให้ความคุ้มครองคน และควายในหมู่บ้าน โดยกรณีที่นักแสดงลูกน้อง และคนในหมู่บ้านของตนถูกนักแสดงบ้านอื่นทำร้าย “นักแสดงโต” ก็จะออกตัวรู้สึกเดือดร้อนไปด้วย เพื่อเอาเรื่องกับนักแสดงบ้านนั้น และในกรณีที่ควายใครหาย “นักแสดงโต” ก็จะออกตามหาเอามาคืนให้เจ้าของ เมื่อเป็นเช่นนี้ “นักแสดงโต” จึงเป็นผู้ปกครอง หรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ที่นักแสดงด้วยกันและชาวบ้านยอมรับ อำนาจแบบนักแสดงจึงเป็นอำนาจท้องถิ่นที่มีอิสระและดำรงอยู่ก่อนแล้ว เพราะอำนาจรัฐยังเข้าไปไม่ถึง

แต่อำนาจแบบนักเลงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น ส่วนหนึ่งได้เข้ามาบีบบทบาทเป็น “โจร” ด้วย จากการศึกษาของ สุวิทย์ ไททยวัฒน์ (2521 : 183) เรื่อง วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบท ในภาคกลางของไทย พ.ศ.2394 - 2495 ได้อธิบายว่า การที่ระบบเงินตราเข้ามามีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจหมู่บ้านในชนบทมากขึ้น อันเนื่องมาจากการค้าขายตัวอย่างรวดเร็ว ภายหลังจาก พ.ศ.2398 ได้มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของ “นักเลงโต” บางคน กล่าวคือ “นักเลงโต” บางคน ไม่ได้ทำหน้าที่คุ้มครองป้องกันหมู่บ้านของตนให้พ้นจากการรุกรานของหมู่บ้านอื่น แต่กลับกลายเป็นโจรผู้ร้าย หรือมีความสัมพันธ์กับโจรผู้ร้ายในการเข้าปล้นสะดม หรือลักโคกระบือของชาวนาในหมู่บ้านของตนเอง ส่วนในงานของ คมเนตร ญาณโสภณ (2534 : 74 - 77) ก็ได้อธิบายปัจจัยที่ทำให้มีนักเลงลักขโมยควายมากในภาคกลาง ว่ามีผลมาจากหลังสนธิสัญญาเบาริง เศรษฐกิจการค้าข้าวขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว วัวควายซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้เป็นแรงงานผลิตข้าวจึงเริ่มไม่เพียงพอ ปัญหาการลักขโมยวัวควายจึงเกิดขึ้นมาก

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สัมภาษณ์โจรที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่ถูกจับในปี 2446 มีข้อสรุปเกี่ยวกับแบบแผนการปล้นของโจรที่น่าสนใจก็คือ แต่ละก๊กโจรที่ทำการปล้นมักจะเริ่มจากการใช้สายหรือผู้ให้ข่าวที่อยู่ในหมู่บ้านนั้น เพื่อแนะนำแก่ “นักเลงโต” ประจำถิ่นว่า ควรจะปล้นบ้านไหน ต่อจากนั้น “นักเลงโต” ก็จะระดมคน อันประกอบด้วยอันธพาล (“นักเลง”) ในท้องถิ่น หรืออาจติดต่อกับ “นักเลงโต” ถิ่นอื่นด้วยที่รู้จักกันเพื่อระดมคนให้ ได้มาก ช่วงเวลาของการเข้าปล้นมักกระทำกันในยามค่ำคืน ในระหว่างช่วงบ่ายพวกโจรจะรวมตัวกันเพื่อวางแผนมีการพบปะกันที่บ้านของสายประจำถิ่น หรือบางทีก็ในทุ่งนาที่ไม่ห่างไกลจากหมู่บ้าน หลังจากปรึกษากันในเรื่องการเข้าปล้นแล้ว พวกโจรเหล่านี้จะกินเลี้ยง ดื่มเหล้า และทำพิธีสัตย์สาบานขณะที่ยังนั่งกินเหล้าที่ใส่เหล้าจากโจรคนหนึ่งสู่โจรอีกคนหนึ่ง โจรแต่ละคนจะดื่มบางส่วน และสาบานว่าจะจงรักภักดีต่อกันแล้วกลุ่มโจรก็สลายตัว และจะรวมตัวกันอีกครั้งในกลางดึกใกล้ ๆ กับบ้านที่เป็นเป้าหมายในการปล้น มีการเวียนดื่มเหล้ากันอีกครั้ง ในพิธีนี้จะมีการทำสัตย์สาบานด้วยการเอ่ยถึงพระภูมิเจ้าที่ เทวดา และพระเจ้าแผ่นดิน...นักเลงหัวหน้า (“นักเลงโต”) ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมปล้นในเขตอิทธิพลของตนเองทุกครั้ง แต่การลงมือปล้นอย่างน้อยที่สุดต้องได้รับความเห็นชอบเกี่ยวกับการวางแผนจากนักเลงหัวหน้า หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากเขา นักเลงหัวหน้าอาจออก

โรงเอง หรือแจ้งเจ้าหน้าที่รัฐบาล (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า 2514 : 374 - 436 อ้างใน
พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น. 78)

เมื่อชวานาถูกขโมยควาย เขาจะเข้าไปหานักเลงท้องถิ่น และถามว่าเขาบังเอิญได้ยิน
เกี่ยวกับการขโมยควายในครั้งนี้หรือไม่ แม้ว่าทั้งเจ้าของควายและนักเลงต่างก็รู้แ่ใจดีว่า
นักเลงผู้นั้นรู้เรื่องการขโมยควาย แต่ฝ่ายนักเลงก็จะทำที่ประหลาดใจ เห็นใจ และให้คำ
สัญญาว่าจะติดตามข่าวคราวให้ และภายใน 2 - 3 วัน นักเลงจะติดต่อกับเจ้าของ และบอก
ข่าวว่ามีคนรู้จักไปพบควายกำลังกินหญ้าอยู่ในทุ่งนาแห่งอื่น และทั้งเจ้าของและนักเลงเองก็
จะสร้างทำเป็นเชื่อเรื่องที่ว่า ควายมักจะเดินกินหญ้าเพลินจนออกไปนอกเส้นทาง หากมี
“ของขวัญ” เล็ก ๆ น้อย ๆ คอบแทน ซึ่งจะมีการต่อรองกัน ก่อนที่จะตกลงกัน ควายก็จะ
ถูกส่งคืน และทั้งสองฝ่ายต่างก็พอใจ (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น.81)

พิจารณาในแง่ที่ “นักเลงโต” เข้ามาเกี่ยวข้องกับกรขโมยควายของชาวบ้านทั้งใน
ถิ่นของตนเอง และในถิ่นอื่น จนถึงการที่ “นักเลงโต” บางพวกออกปล้นสะดมนั้น จาก
หลักฐานที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า มี “นักเลงโต” จำนวนหนึ่งที่กลายมาเป็น “โจร” ปล้น
สะดม โดยอาจจะเริ่มมาจากการเป็น “นักเลงควาย” คือ รวมพรรคพวกนักเลงในหมู่บ้าน
เพื่อไปลักขโมยควายบ้านอื่นมาชั่วคราว หนักเข้าจึงตั้งเป็นก๊กโจรขึ้นมาเพื่อออกปล้น
สะดมวัวควาย และทรัพย์สินของคนบ้านอื่นที่ไกลออกไป ในการนี้อาจจะร่วมมือกับ
“นักเลงโต” บ้านใกล้กัน เพื่อให้มีกำลังจำนวนมากในการออกปล้น ผู้เขียนไม่มีข้อมูล
สนับสนุนที่เพียงพอว่ามีเหตุผลอะไรที่ทำให้ “นักเลงโต” บางส่วนเข้ามามีบทบาทเป็น
“โจร” ปล้นสะดม

แต่ในจุดนี้ก็พอเข้าใจได้ว่าอย่างน้อยที่สุด พวกที่เป็นโจรปล้นสะดมได้นั้นต้องเป็น
นักเลงอยู่ด้วย และแท้จริงแล้วเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของคนที่เป็น “โจร” หรือ “เสือ”
ในระยะต่อมา ภายหลังจากที่เกิดปัญหาอาชญากรรม และโจรผู้ร้ายชุกชุมในช่วงทศวรรษ
ที่ 2430 และ 2440 ถึงในช่วงทศวรรษที่ 2470 และ 2480 ก็ยังปรากฏให้เห็นลักษณะ
บุคคลิกภาพของการเป็น “นักเลง” ในหมู่ “โจร” หรือ “เสือ” ด้วย แม้แต่การก่อกำเนิดของ
“เจ้าพ่อ” แบบใหม่ที่เริ่มเห็นชัดเจนในทศวรรษที่ 2490 จนถึงระยะที่เกิด “เจ้าพ่อ” ที่มีขีด
ความสามารถในการพัฒนาตัวเองไปอย่างซับซ้อนขึ้น เรายังคงเห็นคุณลักษณะที่สำคัญใน

ตัวของ “โจร” หรือ “เสื่อ” และ “เจ้าพ่อ” ที่เป็น “นักเลง” หรือมีบุคลิกภาพ และ วัฒนธรรม แบบนักเลงอยู่ด้วย

จึงพอกกล่าวได้ว่า “นักเลงโต” มีการปรับเปลี่ยนบทบาทหรือพฤติกรรมไปอีกแบบ หนึ่ง โดยอาศัย “อิทธิพล” ที่ตนเองมีอยู่แล้วกับกลุ่มนักเลงในถิ่นของตน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่ได้จากการปล้นควายร่วมกัน แต่อาจจะตั้งเป็นก๊กโจรขึ้นมาชั่วคราว เพื่อ ปล้นสะดมควาย และทรัพย์สินของคนบ้านอื่นมากกว่าที่จะกระทำในถิ่น “อิทธิพล” ของ ตน ในขณะที่บทบาทของการเป็น “นักเลงโต” ที่ให้การปกป้องคุ้มครองคนในถิ่นของตน ก็ค่อย ๆ เริ่มหมดไป ในช่วงที่อำนาจรัฐเข้ามาจัดการปกครองท้องถิ่นระดับตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปการปกครองสมัยใหม่ โดยอำนาจของพวกเขา “นักเลงโต” ก็ได้ เข้าไปอยู่ในโครงสร้างอำนาจในแบบทางการด้วย ดังนั้นในช่วงระยะเวลาของการปฏิรูปการ ปกครองเมื่อมีการแต่งตั้งกรมการเมือง กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็น “นักเลงโต” มาก่อน และ อาจจะป็นหัวหน้าก๊กโจรด้วย เพื่อปราบโจรที่เคยเป็น “นักเลงโต” มาก่อนเช่นกัน จึง สะท้อนให้เห็นบทบาทของ “นักเลงโต” ที่ให้ความคุ้มครองคนในถิ่นของตน กำลังหมด บทบาทลงอย่างมากแล้วในช่วงนี้ ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า วัฒนธรรมและ บุคลิกภาพแบบนักเลงยังคงดำรงอยู่ต่อมา โดยปรากฏอยู่ในตัว “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่เป็น “เสื่อ”

ลักษณะการดำรงอยู่ของ “โจร” หรือ “เสื่อ” ในทศวรรษ 2430 , 2440 และทศวรรษ 2470 , 2480

คำว่า “โจร”

คำว่า “โจร” มีการใช้กันมานานแล้วอย่างน้อยที่สุดน่าจะเริ่มใช้มาก่อนตั้งแต่สมัย อยุธยาแล้ว ดังปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ 1 ที่นำ มาจากกฎหมายตราสามดวงสมัยอยุธยา ได้กำหนดไว้ว่าการกระทำลักษณะใดบ้างที่เรียกว่า “โจร” ดังนี้

“อันว่าโจรทั้งหลายมี 8 จำพวกคือ กระทำเองลักเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่น
 กระทำ หรือลักก็ดี สั่งสอนโจรเป็นครู อุปเทศโจรก็ดี ให้ที่สำนักหรือ
 อยู่แก่โจรก็ดีเป็นเพื่อนมิศหายด้วยโจรก็ดี สมรู้ร่วมคิดด้วยโจรก็ดี
 ป้องกันโจรไว้ก็ดี กินอยู่สมะเลด้วยโจรก็ดี อันพระมโนสาราจารย์
 กล่าวด้วยประการนี้... แลโจร 8 จำพวกดังกล่าวมานี้ จัดเป็นองคโจร 3
 เป็นสม โจร 5...” (กฎหมายตราสามดวง, 2521 : 430)

- ในกฎหมายตราสามดวงที่ว่าด้วย “พระไอยการลักษณะโจร (กฎหมายลักษณะโจร)
 ได้ระบุถึง โจรว่ามี 16 จำนวนได้แก่ โจรปล้น โจรย่องสดม โจรไทย โจรตีชิง โจร
 ฉกฉวย โจรข่มข่อน โจรล้วงลัก โจรลักเลียม สาธารณโจร นิลำกรโจร วิทยาศาสตร์โจร
 สารพะโจร บัณฐทูสะกะโจร ทามภริกะโจร โจรสาระ ตศกรโจร และได้กำหนดมาตราไว้
 อย่างละเอียดถึง 167 มาตรา เพื่อใช้วินิจฉัยการกระทำผิดต่าง ๆ ที่เข้าลักษณะความผิดเกี่ยว
 กับโจร.

การกำหนดความผิดในลักษณะโจรอย่างละเอียดนี้ แม้ว่าในทางปฏิบัติชาวบ้านจะ
 ไม่เข้าใจถึงการกระทำใดในความผิดเกี่ยวกับโจรทั้งหมด และกลไกอำนาจรัฐที่มีอยู่จำกัด
 และเบาบางจนไม่สามารถนำกฎหมายมาบังคับใช้กับท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะก่อน
 การปฏิรูปการปกครอง แต่ก็เชื่อว่าคนในท้องถิ่นจะไม่ได้รับรู้เลยว่าคนที่ทำผิดโดยการเป็น
 “โจร” มีลักษณะอย่างไร เพราะอย่างน้อยที่สุดคนที่ เป็น “โจร” หรือกระทำความผิดใน
 ลักษณะ “โจร” ก็เกิดขึ้นมาหลายยุคสมัยแล้ว เพียงแต่การรับรู้ของคนมีน้อยมาก และ
 คงจำกัดอยู่เฉพาะการรับรู้ถึงการกระทำความผิดเกี่ยวกับลักษณะ “โจร” ที่ปรากฏขึ้นอย่าง
 รุนแรง โดยเฉพาะความผิดเกี่ยวกับการปล้นที่เรียกว่าเป็น “โจรปล้นสะดม” และความผิด
 เกี่ยวกับการลักทรัพย์ เช่น โจรขโมยวัวควาย เพราะการกระทำความผิดเกี่ยวกับการปล้น
 สะดม และการลักทรัพย์เป็นที่เข้าใจได้ง่ายและเกิดขึ้นเสมอ บางช่วงระยะเวลาที่เกิดขึ้นลูก
 ลามไปหลายพื้นที่

ที่เรียกว่า “โจรปล้นสะดม” นั้น ใน “พระไอยการลักษณะโจร” ก็มีการปรากฏคำ
 นี้อยู่หลายแห่ง บางครั้งก็ใช้คำว่า “ผู้ร้าย” แทน หรือใช้คำว่า “โจรผู้ร้าย” ก็มี เช่น โจรปล้น
 สะดมล้วงลัก โจรปล้นสะดมลักเลียม โจรผู้ร้ายตีฆ่าฟันแทง โจรปล้นสะดมฉกทรัพย์สิ่งของ

ช่างไม้โคกระบือ ผู้ร้ายปล้นสะดมลักทรัพย์ ผู้ร้ายลักทรัพย์ อ้ายผู้ร้าย ฯลฯ ดังนั้น “โจร” และปัญหา “โจรปล้นสะดม” หรือปัญหา “โจรผู้ร้าย” นี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว และยังคงตกทอดเป็นปัญหา ต่อมาในสังคมไทยเป็นระยะ แต่ที่ปรากฏขึ้นมากคือ ช่วงทศวรรษที่ 2430, 2440 และ 2470, 2480 ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

การดำรงอยู่ของ “โจร” หรือ “เสือ” ในทศวรรษที่ 2430 และ 2440

การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2420 - 2450 เป็นการปรับรูปโครงสร้างของระบบการปกครองอย่างค่อยเป็นค่อยไปทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น มีการออกพระราชบัญญัติ ประกาศและข้อบังคับหลายประการ เพื่อดึงอำนาจกลับส่วนกลาง และรวมศูนย์อำนาจที่พระองค์มากขึ้น และเพื่อให้เกิดความทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการจัดการปกครองในระบบราชการ โครงสร้างการปกครองที่สำคัญก็คือ ระบบเทศาภิบาล ซึ่งเป็นการจัดการปกครองท้องถิ่นทั่วประเทศให้เป็นระบบเดียวกันอยู่ในกระทรวงมหาดไทย เช่น ในระดับเจ้าเมือง เริ่มมีการแต่งตั้งตัวแทนจากส่วนกลางที่กินเงินเดือนเข้าไปแทนเจ้าเมืองในระบบกินเมืองในระดับมณฑลและจังหวัด ส่วนตำแหน่งระดับนายอำเภอ ก็เริ่มปลดขุนนางเก่าโดยแบ่งเขตอำเภอใหม่ และแต่งตั้งขุนนางจากส่วนกลางแทน และในระดับตำบลหมู่บ้านได้จัดให้มีการเลือกตั้งตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านขึ้นมา (ดู เฑช บุนนาค, 2532)

อย่างไรก็ตามข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางในระยะแรกนี้ก็ไม่สามารถจัดการปกครองท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพได้สิ่งที่เป็นเป้าหมายสำคัญของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ที่การรวมศูนย์กลางของอำนาจมากกว่าการจัดปกครองเพื่อตอบสนองและให้บริการแก่ท้องถิ่น อีกทั้งข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางแทนขุนนางจากท้องถิ่นก็ประสบปัญหาการขาดแคลนกำลังคน และงบประมาณในการแก้ปัญหาในท้องถิ่น ข้าราชการจากส่วนกลางไม่มีความผูกพันกับคนในพื้นที่ หรือมีความชำนาญในการบริหารงาน เป็นต้น

ในระยะแรกที่แรงงานทาส ในทศวรรษที่ 2420 และ 2430 กำลังกลายเป็นแรงงานอิสระ เพราะผลจากการออกกฎหมายลดค่าตัวทาส และมีพระราชบัญญัติเลิกทาสในที่สุด

ทาสจำนวนมากที่เป็นอิสระคงได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของผลผลิตข้าวที่เพิ่มสูงขึ้น (วิชัย เสวะมาตย์, 2510 : 23 - 24) แต่ก็มีผลน้อยกว่าการสลายตัวของระบบการเกณฑ์แรงงาน และการเก็บเงินค่าราชการทดแทนการเกณฑ์แรงงาน เพราะชาวนาสามารถปลูกข้าวของตนได้ตลอดฤดูกาล โดยไม่ต้องถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน ในลักษณะเข้าเดือนออกเดือน (ขจร สุขพานิช, 2516 : 145 - 153) ดังนั้นผลผลิตส่วนเกินจากการผลิตข้าวในภาคเกษตรกรรมจึงเติบโตสูงขึ้นในช่วงทศวรรษ 2430 และ 2440

เมื่อเป็นดังกล่าวปัญหาเกี่ยวกับโจรสลัดที่ออกปล้นสะดมในพื้นที่ทั่วภาคกลางในทศวรรษที่ 2430 และ 2440 ที่มีมากขึ้นนั้น (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น.75 - 97) จึงมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ ส่วนอีกด้านหนึ่งก็เป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากอดีตก่อนหน้าแล้วคือ ปัญหาอาชญากรรมและโจรกรรมเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปในสังคมชนบทไทย อีกประการหนึ่งการปกครองจังหวัดต่าง ๆ ที่เข้มงวดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2420 และ 2430 และความรุนแรงในชนบทที่เพิ่มขึ้นก็สะท้อนถึงความตึงเครียดที่กำลังเกิดขึ้นระหว่างอำนาจส่วนกลางกับท้องถิ่นด้วย

ลักษณะของโจรสลัดที่ก่ออาชญากรรม และปล้นสะดมมักจะมาจากพวกที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านหรือเป็นคนในดินนั้น (E.J.Hobsbawn, 1969 : 31 -32) บางพวกก็อยู่ในดินนั้นแต่ขาดความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้านของตนเป็นพวกที่มีนิสัยชอบเล่นการพนันหรือคิดฝืนการพัวพันกับอบายมุขเป็นสาเหตุหนึ่งที่ถูกดึงเข้าสู่การก่ออาชญากรรม และการปล้นสะดมสิ่งซึ่งให้เห็นชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรม และการปล้นสะดมที่เกิดขึ้นจากโจรสลัดชุกชุมมีดังนี้

การปราบปรามโจรสลัดในสมัยรัชกาลที่ 5 มีอยู่หลายครั้งที่สำคัญคือ ในช่วงทศวรรษที่ 2420 เสนาบดีกระทรวงกลาโหม คือ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ได้ใช้หน่วยทหารในการจับโจรและพิจารณาคดีกว่า 300 คน ภายใน 30 วัน ทำให้ปัญหาโจรสลัดลดลงไปมาก ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีและใกล้เคียง ต่อมาในปี 2434 เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีได้รับหน้าที่ปราบโจรอีก 2 ครั้ง คือ ครั้งหนึ่งเป็นการปราบโจรในจังหวัดชายฝั่งตะวันออก และอีกครั้งในภาคอีสาน ในจังหวัดชายฝั่งตะวันออกเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีเป็นแม่กองใหญ่

เขาได้แบ่งกองทหารออกเป็น 10 กอง แต่ละกองทำหน้าที่สอดตามข้าราชการเกี่ยวกับ อาชญากรรม และพวกโจรในจังหวัดแต่ละจังหวัด มีการรวบรวมรายชื่อโจรครั้งใหญ่ได้ถึง 1600 ชื่อ โดยต่างลงมือทำงานในวันเดียวกัน และสามารถจับผู้ต้องสงสัยได้เกือบทั้งหมด และนำตัวมาที่ค่ายกลาง 2 แห่งในจังหวัดชลบุรี เพื่อให้ศาลพิเศษที่ตั้งขึ้นมาเฉพาะกิจทำการ ไล่สวนคดี ส่วนการปราบปรามโจรในภาคอีสานก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกัน (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี, 2504 - 2505 (เล่ม 1) : 163 - 178, 242 - 248) ในปีเดียวกันนี้ กระทรวงมหาดไทย ก็มีคำสั่งให้ปราบปรามโจรในจังหวัดภาคกลางอีกในอยุธยา อ่างทอง อินทร์บุรี สิงห์บุรี สระบุรี และลพบุรี ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงกรกฎาคม 2434 มีการจับกุมและไล่สวนโจรถึง 115 คน (กจข.ร.5 ม.5.1 ก/1, เจ้าพระยารัตนบดินถึงพระยาศรีสิงหเทพ 13 พฤษภาคม 2434 และ 8 กรกฎาคม 2434 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม)

จะเห็นได้ว่าอาชญากรรม และการปล้นสะดมที่เกิดจากโจรผู้ร้ายชุกชุมเป็นปัญหา มากที่สุดในภาคกลาง จำนวนตัวเลขของโจรที่ถูกจับได้ในทศวรรษที่ 2420 เพียง 30 วัน จับ ได้ถึง 300 กว่าคน เฉพาะในเขต จ.สุพรรณบุรี และในปี 2434 มีการรวบรวมรายชื่อโจรที่ จะปราบปรามได้ถึง 1600 ชื่อ และต่อมาในปีเดียวกันก็จับโจรได้ถึง 115 คนในภาคกลาง โจรในภาคกลางจึงมีมาก และอาณาบริเวณของพื้นที่ในการปล้นสะดม และกลุ่มโจรที่เกิด ขึ้น ส่วนใหญ่ก็อยู่ในเขต จ.สุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี สระบุรี ลพบุรี เป็นต้น ถ้า พิจารณาต่อไปในทศวรรษที่ 2470 และ 2480 ก็มีก๊กโจรอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันนี้ จึง เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการอธิบายถึงลักษณะการดำรงอยู่ของโจรว่ามีลักษณะของการใช้ “อิทธิพล” ในท้องถิ่นอย่างไร มีความแตกต่างกับบทบาทการใช้ “อิทธิพล” ของนักเลง โด และ “เจ้าพ่อ” อย่างไร ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

อาชญากรรมและการปล้นสะดมในชนบทระหว่างทศวรรษ 2430 และ 2440 ดูจะมี มากขึ้น ตามภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจที่โตขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณการสร้างคลองรังสิต มี การพิพาทเกี่ยวกับที่ดินกันอย่างรุนแรง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ทรงรวบรวมสถิติทั้งหมด ในปี 2436 ทรงรู้สึกว่าคุณค่าของการกระทำผิดกฎหมายในปี 2436 อยู่ในระดับสูง โดยใน ขณะนั้นอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีสถิติอาชญากรรมที่สูงที่สุดในภาคกลาง (กจข. ร.5 น. 10 ก/ 30, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กราบทูล กรมหมื่นสมมตฯ , 13 มกราคม 2437) อาชญากรรม ที่ถูกบันทึกไว้มากที่สุดคือ การขโมยวัว ควาย โดยโจรคนเดียวหรือโดยกลุ่มโจร การปล้น

สมาคมครัวเรือนชานาที่ร่ำรวยและร้านค้า ดังในปี 2436 ผู้สื่อข่าวรายงานว่า “ใน 2 ปีที่ผ่านมา ไม่เป็นเรื่องผิดปกติเลยที่จะเห็นกลุ่มโจรที่มีสมาชิก 40 หรือ 50 คน บางคนถือธงสีแดง ไล่ต้อนวัวควายหนึ่งหรือสองร้อยตัว ปีที่แล้วเรามีأي้อั่ววม ไอ้เสือผู้มีพฤติกรรมอันเลวร้าย” (“Ayuthia” Bangkok Times, 12 February 1893, p. 3 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม)

ในต้นปี 2436 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงกราบบังคมทูล รัชกาลที่ 5 ว่า โจรกรรมยังคงเฟื่องฟูต่อไปในจังหวัดต่าง ๆ เช่น อโยธยา อ่างทอง และสุพรรณบุรี เหตุสำคัญเป็นเพราะรัฐบาลไม่สามารถระดมกำลังได้มากเพียงพอในการปราบโจรในจังหวัดเหล่านี้ จึงเสนอว่าควรที่จะใช้หน่วยทหารของรัฐบาลส่วนกลางในการปฏิบัติการต่อต้านพวกโจรท้องถิ่น ทหารหน่วยนี้จะต้องดีดอาวุธอย่างดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น และได้รับเงินเดือนประจำจากรัฐบาล กองกำลังนี้จะเป็นที่น่าเชื่อถือมากกว่ากองกำลังท้องถิ่นในแง่การปฏิบัติการ และความจงรักภักดี หน่วยต่าง ๆ เหล่านี้ควรตั้งขึ้นอย่างถาวร ในเขตที่มีปัญหา แต่ละหน่วยประกอบด้วยทหาร 20 คน ตั้งขึ้นในอโยธยา อ่างทอง สุพรรณบุรี ลพบุรี และสระบุรี ซึ่งพวกนี้จะทำหน้าที่เป็นตำรวจท้องถิ่นอย่างดี (กช. ร.5 ม. 5.1 ก/1, 20 มกราคม 2436 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น. 93)

พอสรุปได้ว่าในทศวรรษที่ 2430 และ 2440 ซึ่งอยู่ในช่วงของการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการปกครองท้องถิ่นในระบบเทศาภิบาล ในระยะแรกประสบความสำเร็จในการดึงอำนาจกลับส่วนกลาง แต่ในด้านการให้บริการประชาชน และการจัดการบริหารปกครองยังขาดประสิทธิภาพอยู่มาก ทั้งนี้เพราะยังต้องเผชิญกับอำนาจท้องถิ่นที่ยังเข้มแข็งอยู่ ดังนั้นด้านหนึ่งข้าราชการระดับมณฑล จังหวัด และอำเภอ ที่แต่งตั้งไปจากส่วนกลางจึงไม่สามารถใช้อำนาจที่มีอยู่จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นได้ นั่นคือปัญหาอาชญากรรมและการปล้นสะดม ที่เกิดจากพวกโจรผู้ร้าย เพราะข้าราชการเหล่านี้ขาดปัจจัยสนับสนุนที่เพียงพอ เช่น กำลังคน เครื่องมือและงบประมาณ จำยังต้องพึ่งพากำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกำลังจากท้องถิ่นในการปราบปราม จึงเป็นการยากที่จะจัดการกับปัญหาโจรผู้ร้ายได้แท้จริง กลับต้องเป็นฝ่ายประนีประนอมกับอำนาจท้องถิ่น ทั้งพวก “นักเลงโต” ที่ได้รับตำแหน่งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และพวก “โจร” ในเขตรับผิดชอบของตน

เมื่อเป็นดังกล่าว ผลจากการที่เศรษฐกิจการค้าข้าวในภาคกลางขยายตัวขึ้น นักเลงที่กลายมาเป็นโจร และโจรที่เป็นนักเลง ตลอดจนกลุ่มคนที่อยู่ในวงการพนัน และฝิ่นที่ได้กลายมาเป็นโจรจึงเป็นปัญหาที่เจ้าเมือง และกรมการเมืองไม่สามารถจัดการปราบปรามได้ บางครั้งเจ้าเมืองและกรมการเมืองก็ให้ความคุ้มครอง และปกป้องโจรเหล่านี้ด้วยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองที่จะได้รับจากกักโจรในอุปถัมภ์ของตน หรืออาจประนีประนอมด้วยการให้โจรผู้ร้ายออกไปปล้นนอกเขตความรับผิดชอบของตน เช่น

“ชวานาคคนหนึ่งชื่อ ขุน กล่าวหาหลวงบรรเทาทุกข์ว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับโจรท้องถิ่น คือแทนที่จะปราบปรามโจร กลับปกป้องโจรให้รอดพ้นจากการถูกจับ และช่วยเหลือในการไต่สวน ทั้งยังช่วยนำของโจรไปขายให้ อีกด้วย ข้อหาดังกล่าว ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นความจริง คือ หลวงบรรเทาทุกข์ให้ความร่วมมือกับหัวหน้าโจร โดยมีข้อแลกเปลี่ยนว่า ให้โจร ไปปล้น หรือขโมยในเขตอื่นที่พ้นจากเขตที่ตนรับผิดชอบ”
(สมด็จกรมพระยาดำรงฯ และพระยาราชนา, 2503 : 28)

ลักษณะของกักโจรและวิธีการปล้น

ลักษณะของกักโจร และวิธีการปล้นที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2430 และ 2440 มีตัวอย่างเช่น โจรกลุ่มหนึ่งราว 20 คน เข้าปล้นตลาดซึ่งอยู่ห่างจากสำนักงานของบริษัทชุดคลองแลคูหาสยามภายในระยะ 1 ไมล์ เป็นการปล้นครั้งใหญ่ ภายหลังจากที่มีคนจำนวนมากได้รับบาดเจ็บจากการยิงกัน เจ้าของร้านค้าจำนวน 300 คน และผู้อาศัยคนอื่น ๆ ต่างพากันหลบหนีการปล้น ในขณะที่ตลาดไม่มีคนอาศัยอยู่นั้น เจ้าหน้าที่บริษัทพากันนอนไม่หลับด้วยความกลัวว่า สำนักงานของตนจะถูกปล้นโดยตรง (กจช. กส. : น.ก.. 86, 3837, พระปฏิบัติราชประสงค์ ถึง เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี, 28 มีนาคม 2438 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม)

ในปี 2439 บริษัทได้รายงานอีกครั้งหนึ่งว่า การโจรกรรมเพิ่มขึ้นในเดือนเมษายน กักโจรจำนวน 30 คน เข้าบุกปล้นฟาร์มขนาดใหญ่ของกรมหลวงพิชิตปรีชากร .... การปล้นครั้งใหญ่ที่สุดในฤดูแล้ง เมื่อปี 2443 คือการปล้นตลาดบนที่ดินของกรมหลวงพิชิตฯ จริง ๆ

แล้ว ตลาดแห่งนี้ถูกปล้นถึง 3 ครั้งใน 4 เดือน... มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นที่จะปล้นโรงฝิ่นที่ผู้ผูกขาดฝิ่นในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ...ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของศตวรรษใหม่เป็นที่เห็นได้ชัดว่าปัญหาโจรกรรมเป็นปัญหาหนักในชนบทใกล้กรุงเทพฯ มากกว่าแห่งใด ๆ ในภาคกลางของประเทศ ปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้มีเฉพาะในเขตสัมปทานรังสิตเท่านั้น แต่ครอบคลุมดินแดนรอบ ๆ กรุงเทพฯ ทั้งหมด ดังเช่นบริเวณชายแดนระหว่างกรุงเทพฯ กับนครชัยศรี ในปี 2444 มีโจรติดอาวุธอย่างดี 30 คน เข้าโจมตีกองเกวียนที่เรียงกันเป็นกอง ซึ่งชาวนาหลายคนร่วมมือกันป้องกันควายจำนวน 300 ตัวไว้ได้ แต่มีผู้ถูกฆ่าตาย 8 คน ... บางที่อาชญากรรมที่โหดร้ายที่สุดในยุคนี้คือ การปล้นบ่อนการพนันทางใต้ของกรุงเทพฯ โดยก๊กโจรราว 40 คน โจรได้ฆ่าคน 11 คน และหลายคนได้รับบาดเจ็บ... (ดู พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น.89 - 90)

จะเห็นได้ว่าลักษณะของกลุ่มโจร หรือก๊กโจรที่ตั้งขึ้นมาใน 2 ทศวรรษนี้ มักจะมีจำนวนนับสิบคนขึ้นอยู่กับก๊กโจรใหญ่หรือเล็กเท่าที่ปรากฏให้เห็นมีตั้งแต่ 20, 30 และ 40 คน เป็นต้น ลักษณะการออกปล้นก็รุนแรง มีการปล้นครั้งใหญ่ เช่น ปล้นทั้งตลาด บางครั้งปล้นแห่งเดียวกันถึง 3 ครั้งใน 4 เดือน บางคราวก็โจมตีกองเกวียน ปล้นบ่อนการพนัน ปล้นโรงยาฝิ่น เป็นต้น

แม้ว่าการดำรงอยู่ของ “ก๊กโจร” ที่มีมากมายในทศวรรษที่ 2430 และ 2440 จะยังไม่มีคำอธิบายถึงลักษณะความสัมพันธ์ของ “หัวหน้าโจร” ที่มักจะเรียกกันว่า “อ้ายเสือ” ในยุคนี้ที่มีต่อคนในท้องถิ่นอย่างชัดเจน ในแง่บทบาทของ “หัวหน้าก๊กโจร” ว่ามีการดำรงอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น โดยการให้ความช่วยเหลือคุ้มครอง ปกป้อง และเป็น “ผู้มีอิทธิพล” ต่อคนจำนวนมากในท้องถิ่นอย่างไร แต่จากคำอธิบายที่ผ่านมาผู้เขียนได้ชี้ถึงแบบแผนการกระทำของอำนาจแบบนักเลงในรูปแบบของ “นักเลงโต” ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า “นักเลงโต” คือ “ผู้มีอิทธิพล” สมัยเก่าในสังคมไทย เพราะมี “อิทธิพล” เหนือนักเลงเหนือชาวบ้าน เป็นแบบแผนการใช้ “อิทธิพล” สูงสุดในหมู่บ้าน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ “นักเลงโต” สวมบทบาทเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ (อำนาจทางการ) มีตำแหน่งในกรรมการเมือง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงทำให้เขามีอำนาจหน้าที่มาเสริม “อิทธิพล” ของเขา จนสามารถใช้ “อิทธิพล” เพื่อช่วยเหลือคุ้มครองปกป้องโจร นักเลง

และชาวบ้านได้จำนวนมาก ที่สำคัญคือ ใช้ “อิทธิพล” เพื่อแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตนได้มากเช่นเดียวกัน เมื่อ “นักเลงโต” ได้เปลี่ยนบทบาทของตนมาสู่การเป็น “หัวหน้าก๊กโจร” ก็ทำให้เขามี “อิทธิพลเถื่อน” ซึ่งก็มีผลต่อการเพิ่ม “อิทธิพล” ของเขาโดยตรง ในลักษณะเช่นนี้ถ้าเขาเป็น “นักเลงโต” ที่กลายมาเป็น “หัวหน้าก๊กโจร” ธรรมดา ก็ไม่มีความหมายอะไร แต่ถ้าเขาสามารถใช้ “อิทธิพล” ให้ความช่วยเหลือ ค้ำครอง ปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง พรรคพวกที่เป็นโจร นักเลง และชาวบ้านจำนวนมากได้ ก็เป็นเหตุผลที่น่าจะเพียงพอที่จะสนับสนุนสถานะการดำรงอยู่ในรูปของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าให้เขาได้

ยิ่งกว่านั้น แม้ว่าถ้า “หัวหน้าก๊กโจร” บางคนมิได้เคยเป็น “นักเลงโต” มาก่อนแต่อย่างน้อยที่สุดการเป็น “หัวหน้าก๊กโจร” ได้นั้นก็ต้องมีความเป็นนักเลงระดับหัวโจก ที่สามารถเป็นผู้นำของนักเลงได้ หรือนักเลงที่เป็นโจรยอมรับได้ การเป็น “หัวหน้าก๊กโจร” ได้ไม่ใช่ว่าจะต้องเป็น “เจ้าพ่อ” (แบบเก่า) เสมอไป เช่นเดียวกับ “นักเลงโต” ที่มีบทบาทในกรมการเมือง หรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนจะเป็น “เจ้าพ่อ” เหมือนกันหมด เพราะปัจจัยสำคัญของการเป็น “เจ้าพ่อ” ก็คือ สามารถใช้ “อิทธิพล” ซึ่งเป็นอำนาจไม่เป็นทางการ เพื่อแสวงหาปกป้องผลประโยชน์ของตน และช่วยเหลือค้ำครองพรรคพวกบริวาร ตลอดจนชาวบ้านจำนวนมากในถิ่นของตนเองได้ อาจจะเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ไปจนถึงจังหวัด และมณฑลหรือภูมิภาคก็ตาม จะเป็นระดับใดก็เป็น “เจ้าพ่อ” ได้

ดังนั้น ยิ่งถ้า “หัวหน้าก๊กโจร” ซึ่งมี “อิทธิพลเถื่อน” เป็นคนนอกกฎหมาย แต่เขายังสามารถดำรงอยู่ในท้องถิ่นนั้นได้ แม้จะเป็นเพียงระยะเวลาไม่กี่ปีก็ตาม โดยเขาสามารถใช้ “อิทธิพล” ไปในทางแสวงหาปกป้องผลประโยชน์ของตน และช่วยเหลือค้ำครองพรรคพวกบริวาร ตลอดจนชาวบ้านจำนวนมากในถิ่นของตนเองได้ ก็ถือว่าเขาเป็น “เจ้าพ่อ” (แบบเก่า) ได้ ซึ่ง “อิทธิพล” ในลักษณะนี้จะปรากฏออกมาอย่างเปิดเผย ไม่ซับซ้อน แต่มีความรุนแรงมาก ในลักษณะที่อยู่นอกกฎหมายด้วย และการดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” (แบบเก่า) ในระยะแรกนี้ในรูปแบบของ “โจร” จึงมีการกระทำผิดกฎหมายมาก และมักจะใช้ “อิทธิพล” เพื่อแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และพรรคพวกบริวารมากกว่าการให้ความช่วยเหลือค้ำครองชาวบ้านในท้องถิ่น

ตัวอย่างการดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” (แบบเก่า) ในระยะแรกนี้ที่ทำให้มองเห็นแบบแผนในลักษณะที่กล่าวมาในแง่การมีและใช้ “อิทธิพล” เช่น กรณี “อ้ายเสือท้วม” ซึ่งเป็นหัวหน้าโจรที่มีชื่อเสียงมากในทศวรรษ 2430 (ดู พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น.85 - 102) “อ้ายท้วม” เป็นหัวหน้าโจร มีสมาชิกกว่า 50 คน ตั้งก๊กโจรในจังหวัดสุพรรณบุรี ข้าหลวงเมืองสุพรรณบุรีใช้เวลาหลายปีพยายามจับ “อ้ายเสือท้วม” คนที่ถูกส่งไปปราบกลับแพ้ ต้องเป็นฝ่ายหนีหลายครั้ง ครั้งหนึ่งเจ้าหน้าที่คนหนึ่งพร้อมผู้ติดตามถูกพวกโจรล้อมขณะที่กำลังตามล่าตัว “อ้ายเสือท้วม” เจ้าหน้าที่บางคนถูกพวกของ “อ้ายเสือท้วม” จับได้ “เสือท้วม” ปรับเชลยที่จับได้คนละ 1 บาท แต่เชลยไม่มีเงินจึงถูกโบยแทน (Ayuthia , Bangkok Times, 11 May 1892 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม) เขาได้เผาบ้าน 150 หลังคาเรือนในหมู่บ้าน ซึ่งปฏิเสธที่จะส่งข้าวมาจนเจ้าก๊กโจรของเขา... “เสือท้วม” โกรธ” ที่ค้นไม่พบที่ซ่อนเงิน และสิ่งของมีค่าในบ้านที่เขาปล้น ...เมื่อชายชราปฏิเสธที่จะแจ้งแหล่งที่ซ่อน “เสือท้วม” ได้ทรมาณชายชราด้วยการลงไฟที่ขา และแทงด้วยมีด (Ayuthia, Bangkok times, 19 October 1892 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 2436 มีรายงานข่าวว่า “อ้ายเสือท้วม” ถูกจับและเสียชีวิต เพราะได้ยิงต่อสู้กับชาวบ้านในขณะที่ตนเองยังป่วยอยู่ และมีลูกน้องพละหนีจากเขาไป เหลือเพียง 6 คน เขาป่วยในช่วงที่หลบหนีอยู่ในเมืองกาญจนบุรี เนื่องจากทราบข่าวว่าเสนาบดีมหาดไทยกำลังจะออกสำรวจท้องที่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

“...เขาได้มาถึงหมู่บ้านหนองหญ้าทรายในยามมืด นอนอยู่ในเกวียนเทียมล้อ “เสือท้วม” เจ็บเรียกขออาหารและเสื้อผ้า ฯลฯ ตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมา แต่ชาวบ้านเห็นว่า “อ้ายเสือท้วม” เจ็บป่วย และมีลูกน้องไม่มากนัก จึงกล้าต่อต้านสิ่งที่ “เสือท้วม” ร้องขอและขู่เจ็ญ “เสือท้วม” จึงยิงปืนใส่ชาวบ้าน ชาวบ้านก็ยิงตอบโต้ด้วย...การยิงกันจบลงในเวลาอันสั้น เพราะต่างฝ่ายต่างขาดกระสุนปืน พอรุ่งสว่างชาวบ้านเฮกันเข้าปิดล้อม พวกโจรที่กำลังถอยหนี หลังจากนั้นก็เกิดการตะลุมบอนกันชั่วคราว “อ้ายท้วม” เมีย และโจรคนหนึ่งได้รับบาดเจ็บ โจรทั้งก๊กถูกจับกุม.... “อ้ายเสือท้วม” เสียชีวิตในวันต่อมา ขณะที่ถูกนำตัวไปสุพรรณบุรี เพราะบาดแผลสำคัญที่ได้รับจากชาวบ้านแต่มีคนให้ความเห็นว่า เขาอาจ

ถูกวางยาพิษ โดยพวกเจ้าหน้าที่ซึ่งกล่าวว่า “อ้ายท้วม” จะเปิดเผยเรื่องการประนีประนอมกับเจ้าหน้าที่ของราชการ (“Ayuthia, Bangkok Times, 29 March 1893, p.3 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม)

การดำรงอยู่ของ “โจร” หรือ “เสือ” ในทศวรรษที่ 2470 และ 2480

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มิได้มีความหมายเพียงแค่เปลี่ยนชนชั้นนำจากกลุ่มเจ้านายมาเป็นข้าราชการทหาร หากยังมีความสำคัญในแง่การเริ่มต้นรับรองสิทธิประโยชน์ของคนชั้นกลาง พ่อค้าระดับกลาง และระดับย่อย ตลอดจนการเริ่มต้นการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของราษฎร มีการเปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่นในนามของการเป็นตัวแทนของราษฎรเข้ามามีปากเสียงในสภาด้วย (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2535) โดยตั้งแต่ปี 2475 - 2500 ประชาชนในท้องถิ่นเริ่มมีสิทธิเลือกตั้งตัวแทนของตนไปทำหน้าที่ในรัฐสภา การเลือกตั้งมีทั้งหมด 8 ครั้งคือ ปี พ.ศ.2476, 2480, 2481, 2489, 2491, 2495 และ 2500 (2 ครั้ง) แม้ผลจากการเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งส.ส. ในช่วงระยะกว่า 2 ทศวรรษนี้ ตัวแทนอำนาจของท้องถิ่น จะมีบทบาทจำกัดมากทั้งในสภาและในท้องถิ่น อำนาจทางการเมืองที่อยู่กับตัวแทนของท้องถิ่นในระยะนี้ กล่าวได้ว่ายังมิได้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นมากเหมือนหลังปี 2516

ยิ่งกว่านั้น อำนาจที่เป็นทางการในระบบราชการระดับจังหวัดลงสู่อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านที่เริ่มพัฒนาเป็นระบบมั่นคงมากขึ้นมาเป็นลำดับ และเป็นอำนาจที่สัมพันธ์กับท้องถิ่นทุกระดับ รวมทั้งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นมาก่อน อำนาจหน้าที่ที่อิงอยู่กับกฎหมายจึงมีความชอบธรรมมากกว่าอำนาจท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ ข้าราชการที่สามารถใช้อำนาจหน้าที่สูงสุดในการบังคับบัญชาข้าราชการทุกหน่วยงาน และดูแลความสงบเรียบร้อยในจังหวัดก็คือ ข้าหลวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัด และรองลงมาระดับอำเภอก็มีกรมการเมือง หรือนายอำเภอ จากข้อพิจารณาที่กล่าวมาแล้ว ข้าราชการทั้ง 2 ระดับนี้มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด หน้าที่สำคัญด้านหนึ่งก็คือ การปราบปรามอาชญากรรม และโจรผู้ร้าย ในเขตความรับผิดชอบของตน

กระนั้นก็ตามในทางปฏิบัติกลับพบว่า ท่านข้าหลวงและกรมการเมืองไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้สำเร็จ และยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับก๊กโจรในเขตรับผิดชอบของตนอีกด้วย สายสัมพันธ์ในการประนีประนอมกับ “อิทธิพล” ในลักษณะ เช่นนี้ปรากฏขึ้นอยู่หลายแห่ง ในจังหวัดทางภาคกลางที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2430 และ 2440 มาแล้ว รูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะการประนีประนอมกัน หรือเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างข้าราชการที่มีอำนาจในพื้นที่กับผู้มีอำนาจ-อิทธิพลในท้องถิ่นนี้ ยังมีต่อมาเรื่อย ๆ เช่น ในทศวรรษที่ 2470 และ 2480 ในขณะที่อำนาจรัฐในโครงสร้างส่วนบนกำลังเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจการค้าข้าวอยู่ในภาวะกำลังถดถอย และผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทศวรรษที่ 2480 ปัญหาอาชญากรรม และโจรปล้นสะดมได้เกิดสูงขึ้นมากอีกครั้งในช่วงนี้ ก๊กโจรต่าง ๆ ที่ออกปล้นสะดมส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลาง โจรก๊กที่สำคัญคือ ชุมโจรของ “เสื่อฝ้าย” ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดของลักษณะการดำรงอยู่ในแง่ของการมีและใช้อำนาจ-อิทธิพล ของ “เสื่อฝ้าย” ผ่านความสัมพันธ์ที่มีต่อข้าราชการ ลูกน้อง และชาวบ้านในท้องถิ่นดังต่อไปนี้

ชุมโจรที่มีชื่อเสียงมาก คือชุมโจรที่เกิดขึ้นในบริเวณภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชัยนาท และจังหวัดสุพรรณบุรี กล่าวคือ

“จังหวัดชัยนาทในเขตอำเภอสรรคบุรี อำเภอเดียวมีชุมโจรตั้งอยู่ถึง 5 ชุมได้แก่ ชุมโจร “เสื่อครึม” มีลูกน้องคือ “เสื่อเหี้ย” “เสื่อหนูน” “เสื่อไหว” มีบริวารโจรอีกประมาณ 45 คน ตั้งชุมโจรอยู่บ้านวัดนก ชุมโจร “เสื่อย่อม” มีลูกน้องคือ “เสื่อนับ” “เสื่อช่วย” “เสื่อหวล” “เสื่อละออง” “เสื่อพวง” “เสื่อห้วง” “เสื่อสวง” “เสื่อแนบ” “เสื่อยิ่ง” มีบริวารโจรอีกประมาณ 35 คน ตั้งชุมโจรอยู่ที่บ้านคอนขงโค... ชุมโจร “เสื่อเหี้ย” คงเทพรัตน์ มีลูกน้องประมาณ 25 คน ตั้งชุมโจรอยู่ที่อำเภอสรรคบุรี..... ชุมโจร “เสื่ออ้วน” มี “เสื่อเกลี้ย” เป็นคนสนิท มีลูกน้องประมาณ 15 คน ตั้งชุมโจรอยู่ที่บ้านห้วยกรด สุดท้ายคือชุมโจร “เสื่อศักดิ์” สองพี่น้อง มีลูกน้องประมาณ 7 คน ตั้งชุมโจรที่บ้านวัดกำแพง” (เพลิง ภูผา (นามแฝง) , 2538 : 12 - 13) ข้อมูลที่ได้มานี้อาจจะมีความคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้สนทนากับเพลิง ภูผา เขายืนยันว่าชุมโจรต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน 2 จังหวัดนี้ เขาได้ค้นคว้าและนำข้อมูลมาจากกรมตำรวจ ดังนั้นจึงพอเชื่อถือในความเที่ยงตรงได้ระดับหนึ่ง

ส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี มีชุมชนใหญ่ 4 ชุมชน แต่มีอาณาบริเวณพื้นที่ในการปล้น และชื่อเสียงกว้างขวางกว่าชุมชนของจังหวัดชัยนาท ชุมชนเหล่านี้ถูกขนานนามว่า “สี่เสือสุพรรณ” ได้แก่ ชุมชน “เสือฝ้าย” เพ็ชชะ อยู่ที่อำเภอเดิมบางนางบวช มีลูกน้องคือ “เสือใบ” “เสือดำ” และ “เสือมเหศวร” มีบริวารโจรกว่า 100 คน ชุมชน “เสือเกลี้ย” อยู่ที่บ้านสามแอก มีบริวารประมาณ 65 คน ชุมชน “เสือคอย” อยู่ที่บ้านปากน้ำ บริวารประมาณ 35 คน “เสือคอย” เป็นลูกน้อง “เสือฝ้าย” แต่แยกไปตั้งชุมชนอิสระ ชุมชน “เสือดำ” ตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านสะแกไร่อ้อย มีลูกน้องคือ “เสียมุย” “เสือเมฆ” “เสือเย็น” “เสือโสม” บริวารไม่ปรากฏแน่ชัด (เพลิง ภูเขา 2538 : 13) อย่างไรก็ตามในภายหลัง “เสือใบ” กับ “เสือมเหศวร” ได้ออกจากชุมชนของ “เสือฝ้าย” ออกมาตั้งชุมชนอิสระ แต่ก็ต้องส่งทรัพย์สินบางส่วนที่ได้จากการปล้นให้แก่ “เสือฝ้าย” ด้วย

ชุมชนใหญ่ใน 2 จังหวัดนี้ มีขอบเขตการปล้นครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท นครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก โดยบางชุมชนก็มีคุณธรรมในการปล้นพอควร คือเลือกปล้นเฉพาะบ้านที่มีฐานะดี ไม่ทำร้ายคนในบ้านถ้าไม่ต่อสู้ขัดขืน มีกฎเกณฑ์ใช้ยึดถือร่วมกันในชุมชน รวมไปถึงการปล้นและการแบ่งทรัพย์สิน แต่บางชุมชนก็มีคุณธรรมในการปล้นน้อยมาก หรือไม่มีเลย ไม่เลือกปล้นแม้แต่บ้านของคนที่มีฐานะไม่ดี ข่มขืนผู้หญิง ทำร้ายเจ้าบ้าน ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ใช้ยึดถือร่วมกันแน่นอน อาศัยคำสั่งของเสือหัวหน้าชุมชนโจรเป็นหลัก

ลักษณะของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น มักจะมีการจับตัวคนที่มีฐานะดีไปเรียกค่าไถ่ การเรียกค่าคุ้มครอง แต่ที่อุกอาจมากคือ การปิดหมู่บ้านปล้น ปิดตลาดปล้น ปล้นเรือโยงที่ล่องไปตามแม่น้ำ บางครั้งตลาดที่ถูกปิดล้อมปล้นก็อยู่ในตัวอำเภอที่รวมเอาโรงพักเข้าไปด้วย เช่นที่เกิดขึ้นในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ การปล้นในลักษณะดังกล่าวของชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจำนวนมากนี้น่าจะเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2470 และต่อเนื่องมาทศวรรษที่ 2480 เพราะมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาข้าวตกต่ำลงอย่างมากในช่วง 2 ทศวรรษนี้ จึงก่อให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายปล้นสะดมขึ้นมา (ภาวะการณดังกล่าวมีความแตกต่างจากช่วงทศวรรษที่ 2430, 2440) ดังมีรายงานของทางราชการว่า “ราคาข้าวเริ่มทรุดฮวบลงอย่างมากในปี 2473 และตกลงมาเรื่อย ๆ ใน 4 ปีต่อมา ลงมาต่ำสุดในปี 2477 เหลือต่ำกว่า 40 % ของราคาก่อนที่จะเกิดภาวะเศรษฐกิจตก

ต่ำ” (ดู Ingram, 1971 : 121 - 122 อ้างใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, น.223) จึงทำให้ชาวนาเคือคร้อน เพราะขายข้าวได้ราคาต่ำ ต้องสูญเสียที่นาซึ่งจำนองไว้กับพ่อค้านายทุนไปจำนวนมาก

“อิทธิพล” ของ “เสื่อฝ้าย”

“เสื่อฝ้าย” มีชื่อจริงว่า ฝ้าย เพชรณะ หรือ เพ็ชระ (เกิดประมาณ พ.ศ.2430 โดยพิจารณาจากช่วงที่เขาถูกวิสามัญฆาตกรรม ตอนอายุประมาณ 60 ปี ในปลายทศวรรษ 2480) เขาเป็นลูกชาวนา เกิดที่ ต.เคิมบาง (ต.ท่าใหญ่) อ.เคิมบางนางบวช จ.สุพรรณบุรี เขามีนิสัยนักเลง และมีพรรคพวกมาก ต่อมาได้ทำตัวเป็น “เสื่อ” ออกปล้นสะดมชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย เขามีลูกน้องมาก และมีอาวุธร้ายแรงทันสมัย จึงเป็น “เสื่อ” ก๊กที่สำคัญที่สุด ออกเที่ยวปล้นชาวบ้านตามจังหวัดต่าง ๆ ยกเว้นในเมืองสุพรรณบุรี และมักจะเลือกปล้นเฉพาะเศรษฐีมีเงินเท่านั้น บางครั้งได้ทรัพย์สินที่ปล้นมา เช่น เสื่อผ้าที่หายากมากในสมัยนั้น ก็เอาไปแจกคนยากจนบ้าง จนทำให้ “เสื่อฝ้าย” มีชื่อเสียงไปทั่ว (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี, 2528 : 385)

ในปี 2478 พระยารามราชภักดี ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ได้วางแผนปราบปรามโจรผู้ร้ายภายในจังหวัด พระยารามราชภักดีได้นำกำลังทั้งฝ้ายปกครอง และตำรวจบุกเข้าจับกุมเสื่อฝ้ายได้โดยละม่อมในข้อหาปล้นทรัพย์ราษฎร “เสื่อฝ้าย” ถูกศาลจังหวัดสุพรรณบุรีตัดสินให้จำคุกเป็นเวลา 12 ปี (พระยารามราชภักดี, 2520) อย่างไรก็ตามในช่วงนั้นฝ้ายดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย ข้อหาที่ผู้ใหญฝ้ายถูกจับก็มีเพียงข้อหาเดียวคือ ฐานพาพวกเข้าปล้นบ้านนางเลียง และนางเงินที่บ้านท่านางเลียง ดังนั้นในระยะนี้ถ้าผู้ใหญฝ้ายเป็นโจรก็มิได้มีชื่อกระฉ่อน และมีอิทธิพลมากนัก เพราะทางการสามารถนำกำลังเข้าล้อมจับผู้ใหญฝ้ายได้ง่าย ๆ โดยฝ้ายมิได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของทางการจากชาวบ้าน และมีลูกน้องเตรียมป้องกันต่อสู้แต่อย่างใด นอกจากนี้คนที่นำข่าวมาแจ้งแก่ทางการก็คือ หลานเขยของผู้ใหญฝ้ายที่มีความไม่ลงรอยกัน ภายหลังหลานเขย (ชื่อเบ๊ย) ก็ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแทนฝ้าย (เพ็ลิ่ง ภูผา 2538 : 24 - 27) จึงอาจเป็นไปได้ว่าผู้ใหญฝ้ายถูกปรักปรำ

หลังจาก “เสือฝ้าย” ถูกจำคุกเป็นเวลา 4 - 5 ปี (อ้างจาก เวียงรัฐ เนติโพธิ์ 2537 : 66 , แต่เพลิง ภูผา 2538 : 27 ว่า 8 ปี 4 เดือน 22 วัน) ก็พ้นโทษก่อนกำหนด เมื่อฝ้ายออกมาจากคุกก็ได้ฆ่าผู้ใหญ่เบียดตาย เพราะทราบว่าผู้ใหญ่เบียดเป็นคนแข็งแกร่งแก่ทางการ และเอาทรัพย์สินที่ฝ้ายฝากไว้กับเบียดเพื่อนำไปให้ภรรยาของฝ้ายไป รวมทั้งเมื่อฝ้ายออกมาจากคุกได้ 2 เดือน ผู้ใหญ่เบียดก็แข็งแกร่งแก่ทางการอีกว่า ฝ้ายกำลังช่องสุมนคน และอาวุธเพื่อทำการปล้นฝ้ายถูกทางการหมายปลิดชีวิตเขาโดยชুমยั้ง 1 ครั้งโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่กำลังเดินขึ้นบ้านตนเอง เขาถูกยิงบาดเจ็บแต่หนีรอดมาได้ ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ฝ้ายถูกใส่ความ ในที่สุดฝ้ายกลับมาบ้านทำใหญ่อีกครั้ง และได้สังหารผู้ใหญ่เบียดถึงแก่ความตาย ทำให้ฝ้ายต้องคดีฆ่าคนตายโดยเจตนา ฝ้ายกลายเป็นอาชญากรคนนอกกฎหมายที่ทางการต้องติดตามจับกุม

ฝ้ายกับพวกอีก 2 คน ต้องคดีร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา พวกเขาไม่มีทางเลือกอื่น จึงต้องใช้ชีวิตด้วยการเป็นโจรเที่ยวปล้นคหบดีในตัวจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ดังนั้นความเป็น “ขุนโจร” หรือ “มหาโจร” ของ “เสือฝ้าย” จึงก่อตัวขึ้นในช่วงนี้ราวทศวรรษ 2480 คือ ภายหลังจากออกจากคุก และฆ่าผู้ใหญ่เบียดตาย แล้วจึงพลิกผันตัวเองกลายเป็นโจรอย่างเต็มตัว ในระยะแรกคงเป็นเพียงการปล้นเฉพาะบ้านเฉพาะเรือนไม่ถึงกับปิดตลาดปล้น เมื่อมีสมัครพรรคพวกลูกน้องโจร และอาวุธจำนวนมากขึ้นจึงเริ่มออกปล้นแบบปิดหมู่บ้าน หรือปิดตลาดปล้นในตัวเมือง ปล้นเรือโยง โรงสี บ้านคหบดีพ่อค้าใหญ่ ๆ ในบริเวณพื้นที่ครอบคลุมหลายจังหวัดในภาคกลาง เช่น สุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท อุทัยธานี และนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก

ในขณะที่บ้านเมืองต้องประสบกับภาวะข้าวยากหมากแพง เพราะต้องเผชิญกับพิษภัยที่เกิดขึ้นจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทศวรรษ 2480 ดังนั้นรัฐบาลส่วนกลางจึงดูเหมือนไม่สนใจกับปัญหาโจรผู้ร้ายที่ถึงกับมีการตั้งเป็นชุมโจรต่าง ๆ หลายชุม ที่ออกปล้นในพื้นที่หลายจังหวัดของภาคกลาง แท้จริงแล้วภารกิจหลักของรัฐในขณะนั้นจำเป็นต้องป้องกันภัยจากศัตรูภายนอกที่กำลังรุกรานเข้ามามากกว่า จึงปล่อยให้กำลังอำนาจรัฐที่อยู่ในท้องถิ่นและขาดประสิทธิภาพอยู่แล้วจัดการกับปัญหาโจรผู้ร้ายเอง เมื่อเป็นเช่นกล่าวการที่กลไกรัฐในท้องถิ่นมิได้รับการสนับสนุนจากรัฐส่วนกลางก็ยิ่งทำให้อำนาจของคนนอกกฎหมาย ที่ตั้งเป็นชุมโจรสามารถดำรงอยู่ได้ชั่วระยะหนึ่ง โดยเฉพาะในทศวรรษ 2480 อย่างน้อยที่สุดก็นับเป็นเวลากว่าครึ่งทศวรรษที่ทางการทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นมิสามารถเข้าทำการ

ปราบปรามชุมนุมโจรต่าง ๆ อย่างถึงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการฝ่ายปกครอง และตำรวจในจังหวัดที่มีชุมนุมโจรใหญ่ เช่น จังหวัดชัยนาท และสุพรรณบุรี เมื่อไม่สามารถปราบปรามชุมนุมโจรได้ก็พยายามหันมาประนีประนอมกับ “ขุนโจร” หรือ “เสื่อ” ผู้เป็นหัวหน้าชุมนุมโจรเหล่านั้น ด้วยการตกลงกันไม่ให้ปล้นสะดมชาวบ้านในพื้นที่ความรับผิดชอบของตน ในขณะที่เดียวกันชุมนุมโจรเหล่านั้นก็ต้องมีการส่งส่วย หรือทรัพย์สินรายได้บางส่วนให้กับผู้มีอำนาจบ้างเป็นการตอบแทน

โจรก็ “เสื่อฝ้าย” หรือชุมนุมโจร “เสื่อฝ้าย” จึงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จนมีโจรก็กอื่น นำชื่อ “เสื่อฝ้าย” ออกปล้นเพื่อให้ชาวบ้านเกรงกลัวไม่กล้าต่อสู้ขัดขืน และช่วยให้โจรก็กตนไม่ถูกทางการหมายหัว ต่อมาเมื่อชุมนุมโจรก็ก “เสื่อฝ้าย” มีความสัมพันธ์กับข้าราชการในจังหวัดสุพรรณบุรีอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ “เสื่อฝ้าย” มีอำนาจ-อิทธิพลสูงมากในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการโจร เพราะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่าง “เสื่อฝ้าย” กับข้าราชการระดับสูงในจังหวัดก็มีความหมายต่อการดำรงอยู่ของ “เสื่อฝ้าย” และชุมนุมโจรของเขา โดยไม่ต้องกลัวว่าทางการในพื้นที่จะปราบปราม หรือหากจะมีนโยบายจากส่วนกลางและสั่งกำลังเข้ามาปราบโจร ชุมโจรของ “เสื่อฝ้าย” ก็จะถูกเตะต้องน้อยมาก หรือมีโอกาสหลบหนีการปราบปรามของทางการไปได้ เหมือนล่องรู้ความเคลื่อนไหวของทางการ ดังนั้น ชุมโจร “เสื่อฝ้าย” จึงอาจจะหยุดปล้นสะดมระยะหนึ่ง หรือโยกย้ายชุมนุมโจรไปทำการปล้นในจังหวัดห่างไกลออกไป ในช่วงที่ทางการพยายามปราบปราม

ในช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 2480 ก่อนที่เขาจะถูกวิสามัญฆาตกรรมจากผู้กองยอดยิ่ง สุวรรณคร “เสื่อฝ้าย” แสดงบทบาทในการนำกองโจรออกปล้นเองน้อยลง ในขณะที่เดียวกัน “เสื่อใบ” และ “เสื่อมเหศวร” ลูกน้องระดับหัวหน้าก็มีบทบาทในการนำพวกโจรออกปล้นแทนมากขึ้น บางครั้งก็จัดแบ่งกลุ่มกันออกปล้นต่างที่กัน โดยมีหัวหน้าโจรรองจาก “เสื่อฝ้าย” คือ “เสื่อใบ” และ “เสื่อมเหศวร” แต่ถ้าเป็นการออกปล้นครั้งใหญ่ เช่น ปิดตลาดปล้น หรือปล้นเรือโยงที่ต้องอาศัยกำลังคนมาก ก็มีการระดมโจรจำนวนมากออกปล้น “เสื่อใบ” และ “เสื่อมเหศวร” จึงเป็นที่รู้จักของชาวบ้านมากขึ้นในช่วงนี้

การดำรงอยู่ของ “เสื่อฝ้าย” และชุมนุมโจรก็กใหญ่ที่สุดของเขา โดยอาศัยการคุ้มครองจากกลไกของรัฐในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ด้วยการมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในลักษณะที่เอื้อ

ประโยชน์ต่อกันจึงทำให้เขาใช้ชีวิตที่เป็นสุขอยู่ในบ้านที่สร้างขึ้นอย่างใหญ่โตได้อย่างปลอดภัยจากการติดตามจับกุมของทางการ อีกประการหนึ่งชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกนั้นก็เกรงกลัว “อิทธิพล” ของ “เสื่อฝ้าย” แต่บางครั้งก็ได้รับความช่วยเหลือจาก “เสื่อฝ้าย” เช่น เสื่อฝ้ายที่หายากในช่วงสงคราม นอกจากนี้ “เสื่อฝ้าย” ก็ไม่ทำความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านในถิ่นที่ตนมีอิทธิพลอยู่ คือไม่ปล้นชาวบ้านร้านค้าในจังหวัดสุพรรณบุรี แต่กลับให้ความคุ้มครอง ปกป้องมิให้โจรภัยอื่นเข้ามาปล้นในจังหวัดนี้ โดยเฉพาะบ้านไหนที่ให้ข้าวปลาอาหารที่แพกแก่ “เสื่อฝ้าย” และโจรภัยของเขาก็จะได้รับคำมั่นสัญญาว่าจะไม่ถูกปล้น หรือให้ความคุ้มครอง เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนก็ไปขอให้ “เสื่อฝ้าย” ช่วยเหลือได้ ลูกน้องบริวารคนไหนที่ทำความผิดกฎเกณฑ์ทำความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านก็ถูกลงโทษอย่างรุนแรง ชาวบ้านในถิ่น “อิทธิพล” ของ “เสื่อฝ้าย” จึงอยู่กันอย่างได้รับความช่วยเหลือคุ้มครองจากเขา

กล่าวกันว่าบ้านของ “เสื่อฝ้าย” ใหญ่โตมาก ตั้งอยู่ริมแม่น้ำที่บ้านท่าใหญ่ ต.เดิมบาง อ.เดิมบางนางบวช จ.สุพรรณบุรี “เสื่อฝ้าย” อยู่กับภรรยาหลายคน เมื่อชาวบ้านมีข้อพิพาทตกลงกันไม่ได้ก็นำเรื่องมาให้เขาตัดสินให้ มีคนเล่าว่า

“บ้านของเสื่อฝ้ายมีลักษณะเป็นที่ทำงานด้วย คนอยู่ในนั้นมีทั้งผู้พิพากษานายอำเภอ ปลัดอำเภอ ตลอดจนถึงสัปปะเหร่อ ซึ่งเป็นคนที่เสื่อฝ้ายแต่งตั้งไว้ทำงานทั้งนั้น บางครั้งมีคดีความสำคัญ เสื่อฝ้ายจะขึ้นนั่งเป็นผู้พิพากษาเอง คำตัดสินเป็นประกาศิต ทุกฝ่ายต้องดำเนินการตามนั้นทันที” (เสงี่ยม เจริญศิลป์ 2536 : 79)

ประวัติของ “เสื่อใบ” “เสื่อมเหศวร” และ “เสื่อดำ” ซึ่งเป็นระดับหัวหน้าโจรของชุมโจรในจังหวัดสุพรรณบุรี โดย “เสื่อใบ” กับ “เสื่อมเหศวร” อยู่ในชุมโจรก็ “เสื่อฝ้าย” นั้น จะเห็นได้ว่า “เสื่อ” เหล่านี้ก็มีตัวตนจริง ได้ใช้ชีวิตอยู่ในช่วงประมาณทศวรรษ 2470 และ 2480 ด้วยการมีบทบาทเป็นโจรพาพวกออกปล้นสะดมชาวบ้านในหลายจังหวัดของภาคกลาง เช่น สุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท และนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เป็นต้น โดยมีชื่อเสียงในการเป็นกักโจรที่มีคุณธรรม มีกฎเกณฑ์ในการปล้น มักจะเลือกปล้นเฉพาะบ้านคหบดี พ่อค้าที่มีทรัพย์สินมาก เช่น เจ้าของโรงสี พ่อค้าซื้อขาย

ข้าวเปลือก ไร่ขายทองในตลาด บางครั้งก็ถึงกับปิดตลาดในเมืองปล้น ปล้นเรือโยงค้าข้าว ตลอดจนเรียกค่าคุ้มครองก็มี ในการปล้นจะไม่ฆ่าหรือทำร้ายเจ้าทรัพย์ ถ้าไม่ต่อสู้ขัดขืน ไม่มีการข่มขืนหญิงสาว ลูกน้องคนใดไม่เชื่อฟังทำผิดคำสั่ง หรือกฏเกณฑ์ก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง (เพลิง ภูผา (นามแฝง), 2538)

เมื่อชาวบ้านที่มีฐานะไม่ดีไม่ได้เป็นคหบดี พ่อค้าร่ำรวย และไม่เดือดร้อนจากการถูกปล้นจากโจรก็ของ “เสื่อ” เหล่านี้ หุมโจรของ “เสื่อ” พวกนี้จึงไม่ถูกเกลียดชังจากชาวบ้าน แม้แต่ฝ่ายปกครองและตำรวจซึ่งเป็นข้าราชการของรัฐในจังหวัดก็ไม่ได้ทำการปราบปรามหุมโจรของ “เสื่อ” เหล่านี้อย่างจริงจัง เพราะขาดประสิทธิภาพในด้านกำลัง และขาดการสนับสนุนจากส่วนกลางซ้ำยังได้เข้ามาประนีประนอมกับพวก “เสื่อ” ด้วยการให้ออกไปปล้นนอกเขตจังหวัดนอกความรับผิดชอบของตน ส่วนพวก “เสื่อ” ก็จะมอบสิ่งของตอบแทนแก่ผู้มีอำนาจในจังหวัด กลายเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีผลประโยชน์แลกเปลี่ยนกัน ยิ่งกว่านั้นชาวบ้านที่อยู่ในเขตอิทธิพลของพวก “เสื่อ” ในสุพรรณบุรี ยังได้รับความคุ้มครองมิให้ “เสื่อ” จากที่อื่นเข้ามาปล้นชาวบ้านด้วย ดังเห็นได้ชัดเจนในกรณีโจรก็ก “เสื่อฝ้าย” ซึ่งมีเรื่องราวถูกบันทึกไว้มากที่สุดในด้านการเป็นกักโจรที่มีคุณธรรม มี “อิทธิพล” ยิ่งใหญ่ที่สุดในทศวรรษ 2480 จนถูกกล่าวขานถึงจากชาวบ้านต่อมาอีกหลายทศวรรษ จนถึงปัจจุบันชาวบ้านที่เคยอยู่ในถิ่น “อิทธิพล” และการถูกปล้นก็ยังพอรู้จักชื่อ และเรื่องราวของโจรก็ก “เสื่อฝ้าย” อยู่ ดังมีบันทึกขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี ตามที่กล่าวมาแล้วในย่อหน้าแรกของประวัติ “เสื่อฝ้าย”

กระนั้นก็ตาม พวก “เสื่อฝ้าย” “เสื่อใบ” “เสื่อมเหศวร” และ “เสื่อดำ” ก็มีได้ถูกไล่ชื่อจากบุคคลใดให้พวกเขาเป็น “เจ้าพ่อ” แม้ว่าพวก “เสื่อ” เหล่านี้จะมีอำนาจอิทธิพลกว้างขวางมาก สามารถตั้งตนเองเป็นกลุ่มโจร มีลูกน้องบริวารแต่ละกลุ่มหลายสิบคน และใช้อาวุธร้ายแรงออกปล้นสะดมไปทั่วภาคกลาง มีการฆ่าและทำร้ายเจ้าทรัพย์ในบางครั้ง และถึงกับยกกำลังปิดล้อมตลาดปล้นก็มี ในกรณีของ “เสื่อฝ้าย” ก็เป็นที่รู้จักกันดีว่ามีอิทธิพลยิ่งใหญ่มาก มีความสัมพันธ์ที่ดีกับข้าราชการระดับสูงในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของตน จนสามารถให้ความคุ้มครองแก่ลูกน้องบริวาร และโจรก็กอื่นที่เข้ามาขอความคุ้มครองจากเขา รวมทั้งเขายังสามารถใช้ “อิทธิพล” เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของตน และลูกน้องโจรจำนวนมากได้อีกด้วย และยังให้ความช่วยเหลือคุ้มครองแก่ชาวบ้านในถิ่นอิทธิพล

ของคุณได้ด้วย ดังนั้นเมื่อพิจารณาในแง่นี้ ผู้เขียนจึงใส่ชื่อ “เจ้าพ่อ” ให้แก่ “เสือฝ้าย” โดยเห็นว่า “เสือฝ้าย” คือ “เจ้าพ่อ” ในแบบเก่ารูปแบบหนึ่ง ที่เกือบจะสามารถพัฒนาการด้วยตัวเองไปอีกขั้นหนึ่ง จาก “เจ้าพ่อ” ในรูปแบบของ “เสือ” ที่อยู่นอกกฎหมาย ให้กลายเป็น “เจ้าพ่อ” ในรูปแบบของ “เสือ” ที่อยู่ในและเหนือกฎหมายได้ ถ้าเขาร่วมมือกับทางการ ในการปราบปรามโจรก็้ออื่นสำเร็จแล้วเขาหลุดพ้นจากการดำเนินคดีของทางการ และไม่ถูกวิสามัญฆาตกรรมเสียก่อน เพราะเขาเริ่มสะสมทุนจนมีฐานะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจขึ้นมาระดับหนึ่งแล้ว อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะโอกาสที่เขาจะใช้อิทธิพลไปสัมพันธ์กับอำนาจทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระบบยังไม่สามารถทำได้ เนื่องจากยังเป็นคนนอกกฎหมายอยู่

2.3 รากเหง้าของ “นักเลง” และ “โจร” หรือ “เสือ” กับการก่อกำเนิดของ “เจ้าพ่อ” สมัยใหม่

แบบแผนการดำรงอยู่ของ “โจร” หรือ “เสือ” ในทศวรรษที่ 2430 และ 2440 อาจจะยังไม่เห็นชัดเจนนัก โดยเฉพาะความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และผลประโยชน์กับคนในท้องถิ่น กล่าวคือ แบบแผนการใช้ “อิทธิพล” คืออำนาจที่ไม่เป็นทางการกับคนในท้องถิ่นในด้านที่สำคัญคือ การให้ความช่วยเหลือ ค้ำครองของ “หัวหน้าโจร” ที่มีต่อชาวบ้านจำนวนมากในถิ่นของตน ในฐานะของโจรก็เป็นข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับชาวบ้านในแง่นี้ด้วย จึงแตกต่างกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแง่ของการใช้ “อิทธิพล” ให้ความช่วยเหลือค้ำครองชาวบ้านของ “นักเลงโต” ที่มีต่อชาวบ้านซึ่งเห็นได้ชัดมากกว่า ส่วนการใช้ “อิทธิพล” เพื่อแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตนเองในฐานะ “นักเลงโต” ดูจะมองเห็นได้น้อยกว่า โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ จะมีก็แต่เพียงเล็กน้อยเป็นคำตอบแทนบางครั้งราวในการติดตามควายคืน หรือการไถ่ถอนควายจากการถูกขโมย การพาพวกไปลักขโมยควาย แต่ในกรณีของ “หัวหน้าโจร” จะเห็นชัดเจนมากในการใช้ “อิทธิพล” แสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง เช่น การใช้ “อิทธิพล” เรียกค่าค้ำครองลักขโมยควาย และการปล้นสะดม เป็นต้น

อีกประการหนึ่งคือ การใช้ “อิทธิพล” เพื่อช่วยเหลือค้ำครองพรรคพวก ลูกน้องบริวารนั้น ทั้ง “นักเลงโต” และ “หัวหน้าโจร” ก็มีทั้งคู่ แต่ต่างวิธีกัน กล่าวคือ “นักเลงโต” จะใช้ “อิทธิพล” จากกำลังและความกล้าของตนเอง เพื่อแก้ปัญหาอย่างลูกผู้ชาย เช่น การ

อาศัยความเป็น “นักเลงโต” เกรงจากกับ “นักเลงโต” ด้วยกัน หรือออกหน้ารับเมื่อพรรคพวก ลูกน้องของตนถูกข่มเหง ทำร้ายจากนักเลงบ้านอื่น จึงต้องมีการทำประลองกำลังกันระหว่าง “นักเลงโต” ด้วยกัน ส่วน “หัวหน้าโจร” มี “อิทธิพล” จากการเป็นหัวหน้าโจรจำนวนหนึ่ง และพาพวกออกปล้น จึงมีลักษณะการเป็นคนนอกกฎหมาย กระทำผิดกฎหมายรุนแรง ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองแก่ลูกน้องบริวารซึ่งเป็นโจรนั้น จึงต้องใช้ “อิทธิพล” ในระดับสูงขึ้นไป เช่น ใช้ “อิทธิพล” ไปสัมพันธ์กับข้าราชการเพื่อประนีประนอมกัน โดยนำผลประโยชน์สิ่งตอบแทนไปแลกกับการรอดพ้นจากการปราบปรามจับกุม ทำให้ลูกน้องแสวงหาประโยชน์จากการปล้นได้ต่อไป ลูกน้องจึงได้รับการช่วยเหลือและคุ้มครองจาก “หัวหน้าโจร” มิให้ถูกจับกุม แม้กระทำความผิดกฎหมายร้ายแรง และดำรงตนอยู่นอกกฎหมายก็ตาม

อาจกล่าวได้ว่า ถ้าพิจารณาถึงลักษณะการเกิดขึ้น และดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” แบบใหม่หรือสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2490 โดยค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงพัฒนาตัวเองไปตามบริบททางสังคมการเมืองที่เปลี่ยนแปลง จากเดิมที่ใช้อำนาจ-อิทธิพลแบบ “นักเลงโต” หรือหัวหน้านักเลงที่เป็นระดับ “เสือ” หรือ “หัวหน้าโจร” ซึ่งแสดงการใช้อำนาจ-อิทธิพลแบบรุนแรง เพื่อแสดงตนหรือประกาศศักดาให้เป็นที่ยอมรับยำเกรงของวงการนักเลง และบรรดาลูกน้องบริวาร ตลอดจนชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ซึ่งในทศวรรษ 2490 นั้น แม้ว่าการดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” สมัยใหม่ (กรณี “เจ้าพ่อบางนกแขวก”) จะยังคงมีรากเหง้าของความเป็นนักเลง (หรืออาศัยอำนาจแบบนักเลงในการสร้าง และใช้ “อิทธิพล” ของตน เหมือน “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่ปรากฏออกมาในลักษณะของการเป็น “เสือ” หรือ “หัวหน้าโจร” ทำการปล้นสะดมชาวบ้านในถิ่นอื่น และให้การช่วยเหลือคุ้มครองลูกน้อง (นักเลง) และชาวบ้านในอาณาบริเวณถิ่นอิทธิพลของตน ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายแบบอุกอาจร้ายแรงถึงกับพาพวกออกปล้นฆ่าทำร้ายผู้อื่นด้วยตนเองอย่างเปิดเผยทำทลายอำนาจรัฐทางอ้อม และนี่คือ แบบแผนการดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่อยู่นอกกฎหมายนอกอำนาจรัฐเป็นพลังของท้องถิ่นที่ขัดแย้งอำนาจรัฐมาหลายทศวรรษ ตั้งแต่ทศวรรษ 2430, 2440 เห็นได้จากกรณี “เสือหัวม” ส่วนในทศวรรษที่ 2470, 2480 ในกรณี “เสือฝ่าย” “เสือใบ” “เสือมเหศวร” และ “เสือดำ” เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า “เจ้าพ่อ” แบบเก่าในยุคก่อนทศวรรษที่ 2490 ก็มีความแตกต่างกันมากกับปรากฏการณ์ของ “เจ้าพ่อ” แบบใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2490 เป็นต้นมา ความแตกต่างที่สำคัญก็อยู่ตรงที่ “เจ้าพ่อ” แบบเก่า สามารถดำรงความเป็น “เจ้าพ่อ” ของตนเองได้ในรูปแบบของ “นักเลงโต” และต่อมาในรูปแบบของ “เสือ” ซึ่งเป็นคนนอกกฎหมายชัดเจนมาก โดยอาศัยการประนีประนอม หรือความสัมพันธ์ที่เบาบางกับกลไกของอำนาจรัฐในท้องถิ่น แต่ “เจ้าพ่อ” แบบใหม่สามารถดำรงความเป็น “เจ้าพ่อ” ของตนเองได้ ทั้งภายใต้กฎหมาย และอยู่นอกเหนือกฎหมายผสมผสานกันไป โดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อกันกับกลไกอำนาจรัฐในท้องถิ่น ในระยะแรก ต่อมา “เจ้าพ่อ” แบบใหม่จะพยายามสร้าง และใช้ “อิทธิพล” อย่างสัมพันธ์กับอำนาจทางเศรษฐกิจ และอำนาจทางการเมือง เพื่อการดำรงอยู่ในท้องถิ่นอย่างมีอิทธิพลมากขึ้น ซึ่งในแง่นี้ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าจะไม่มี หรือถ้ามีก็น้อยมาก “เจ้าพ่อ” แบบเก่าจึงมีพัฒนาการน้อยมาก ในระยะทศวรรษที่ 2420 - 2480 ส่วน “เจ้าพ่อ” แบบใหม่จะมีพัฒนาการไปมาก เพราะ “อิทธิพล” ของ “เจ้าพ่อ” แบบใหม่ที่ยังคงมีบุคลิกภาพแบบนักเลง และอาศัยวัฒนธรรมแบบนักเลง ในการสร้างอิทธิพลด้วยนี้ เริ่มสัมพันธ์กับอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด จนทำให้ศักยภาพในการใช้ “อิทธิพล” ในท้องถิ่นมีสูงขึ้นมาก ยิ่งในระยะต่อ ๆ มา นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2500 อำนาจทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุน และสร้าง “อิทธิพล” ได้อย่างมาก ด้วย ดังนั้น “เจ้าพ่อ” แบบใหม่ทั้งหลาย จึงจำเป็นต้องมีอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นตัวสร้างเสริม “อิทธิพล” เพื่อผลประโยชน์ที่กว้างขวางขึ้น แต่สาระสำคัญเกี่ยวกับบุคลิกภาพ และวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักเลงในตัว “เจ้าพ่อ” หรือ “อิทธิพล” ที่เป็นสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจ และผลประโยชน์ของ “เจ้าพ่อ” จะต้องมีอยู่ในท้องถิ่น จึงจะเป็น “เจ้าพ่อ” ได้ ในความเข้าใจของผู้เขียน

การที่ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่ต่อเนื่องมาจาก “เจ้าพ่อ” ที่เป็น “นักเลงโต” มักจะดำรงความเป็น “เจ้าพ่อ” อยู่ด้วยการเป็น “อ้ายเสือ” หรือ “มหาโจร” เพียงด้านเดียวเป็นการประกาศความเป็น “เจ้าพ่อ” ของตนเอง ซึ่งมีนัยยะที่ซ่อนอยู่คือ การคงอยู่ของพลังอำนาจท้องถิ่นที่หามิได้สลายตัวไปสิ้นเชิง แต่กลับเป็น “โจรห้าร้อย” ที่ทำลายอำนาจรัฐส่วนกลางทางอ้อม ยิ่งในช่วงที่รัฐต้องการเข้าไปจัดการปกครองท้องถิ่น และพยายามดึงอำนาจกลับศูนย์กลาง ก็ยิ่งเห็นประจักษ์ถึงการปะทะกันของพลังอำนาจรัฐกับพลังอำนาจท้องถิ่น อำนาจรัฐจึงพยายามเข้าไปปราบปราม

ดังนั้นการดำรงความเป็น “เจ้าพ่อ” แบบเก่าจึงอยู่ได้เพียงระยะเวลาสั้น ๆ เพราะ ถูกปราบปรามจากส่วนกลาง ถ้ามีการใช้อิทธิพลที่รุนแรง ถึงขั้นเป็นมหาโจรพาพวกออก ปล้นสะดมชาวบ้านไปทั่ว จึงกลายเป็นคนนอกกฎหมาย การเป็นคนนอกกฎหมายในแบบ ของ “เสือ” หรือ “โจร” ที่ทางการติดตามปราบปรามนี้ จึงเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าไม่อาจปรับตัวเอง ให้สามารถใช้อิทธิพลสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้าได้ แม้ว่า “เจ้าพ่อ” ส่วนหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับกลไกอำนาจรัฐในท้องถิ่น หรือ ส่วนกลางบ้าง แต่ก็เป็นไปได้ยากที่จะไม่สามารถให้ความคุ้มครอง “เจ้าพ่อ” ได้

ส่วน “เจ้าพ่อ” แบบใหม่ในช่วงทศวรรษที่ 2490 เป็นต้นมา มิได้ใช้อำนาจ-อิทธิพล เต็มอย่างเปิดเผยชัดเจน และไม่ได้ดำรงอยู่ในความเป็น “เจ้าพ่อ” ในลักษณะคนนอก กฎหมายด้านเดียวเหมือนกับ “เจ้าพ่อ” แบบเก่า “เจ้าพ่อ” แบบใหม่จะพยายามดำรงสถานะ ของตนเองอย่างระมัดระวังไม่ให้ถูกขึ้นบัญชีดำ หรือถูกเพ่งเล็งจากทางการถึงขั้นอยู่ในข่าย ต้องกวาดล้าง โดยเฉพาะในปลายทศวรรษ 2480 ทางการได้เข้าปราบปราม “เจ้าพ่อ” แบบ เก่าที่มีชื่อเสียงในภาคกลางอย่างจริงจัง ทำให้ “เจ้าพ่อ” ในยุคนั้นหมดบทบาทลงด้วยการถูก วิชาสามัญฆาตกรรม หรือจับมาดำเนินคดีจนเป็นที่หวาดกลัวของ “เจ้าพ่อ”ทั้งหลาย อย่าง น้อยที่สุดแบบแผนของ “เสือ” หรือ “หัวหน้าโจร” ที่มีลูกน้องจำนวนมาก ตั้งเป็นก๊กขึ้นมา และพาพวกออกปล้นอย่างอุกอาจก็ไม่ได้ปรากฏให้เห็นเหมือนก่อนทศวรรษ 2490 อีก

ดังนั้นในกรณี “เจ้าพ่อบางนกแขวก” ซึ่งเริ่มเป็น “ผู้มีอิทธิพล”ระดับ “เจ้าพ่อ”ใหญ่ มาตั้งแต่ทศวรรษ 2490 จึงเป็นกรณีหนึ่งที่ใช้ให้เห็นรอยต่อของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่กำลัง หมดบทบาทลงและหายไปจากสังคม พร้อมกับการปรากฏขึ้นของ “เจ้าพ่อ” แบบใหม่ที่ กำลังปรับตัวเอง หรือมีพัฒนาการไปอีกขั้นหนึ่ง เพื่อให้ตนสามารถสร้างและใช้อิทธิพลใน ระดับที่สูงขึ้น และกว้างขวางขึ้น เพื่อให้มีผลต่อการตอบสนองและการแสวงหา และปกป้องผลประโยชน์ของตนในถิ่น “อิทธิพล” ของตนได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง ขยายความเติบโตทางเศรษฐกิจของตน โดยอาศัยอำนาจแบบนักเลง ดังจะกล่าวถึงลักษณะ การดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อบางนกแขวก” ต่อไปข้างหน้า (ในบทที่ 3)

3. พัฒนาการของ “เจ้าพ่อ” และคำว่า “เจ้าพ่อ” ในบริบทของสังคมไทย

คำว่า “เจ้าพ่อ” มีหลักฐานปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีรากคำความหมายสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ของ “เจ้าพ่อ” ในปัจจุบัน คือในนวนิยายของ ป.อินทรปาลิต เรื่อง “เสือใบ” และ “เสือดำ” ซึ่งเขียนขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คาดว่าพิมพ์ออกมามีครั้งแรกก่อน พ.ศ.2491 (ราวปลายทศวรรษ 2480) เพราะในตอนเริ่มเรื่อง “เสือดำ” ที่เขียนขึ้นภายหลังเรื่อง “เสือใบ” ป.อินทรปาลิต พิมพ์สำเนาจดหมายของ “เสือดำ” ไว้ในตอนเริ่มต้นของหนังสือโดยระบุว่า “เสือดำ” เป็นผู้เขียนจดหมายดังกล่าวมาจากสุพรรณบุรี เมื่อ 19 มิถุนายน พ.ศ.2491 (สมเกียรติ วันทะนะ, 2524 : 101)

ในนวนิยายเรื่อง “เสือใบ” และ “เสือดำ” จากงานของ ป.อินทรปาลิต จะพบคำว่า “เจ้าพ่อ” ปรากฏอยู่บางแห่งในความหมายที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวถึง “เสือใบ” หรือ “เสือดำ” ในลักษณะที่เขาเป็นจอมโจร หรือขุนโจรที่มี “อิทธิพล” ใหญ่ มีลูกน้องบริวารมากเป็นที่เคารพรักบูชาของคนจน ๆ ทั่วเมือง เพราะปล้นแต่คนรวย และช่วยเหลือคนจน ดังเช่นตัวอย่างของข้อความตอนหนึ่ง ในเรื่อง “เสือใบ” (ป.อินทรปาลิต (นามแฝง), 2529 : และดู น.15, 21, 23, 29, 34, 35, 38 และ 64) ที่ระบุให้เห็นลักษณะของ “เสือใบ” ที่เป็น “เจ้าพ่อ” ในความหมายใหม่คือ

“ไม่มีใครสักคนเดียวที่เกลียดใจคิด “เจ้าพ่อ” แห่งนครบาลลพบุรี ได้มาปรากฏตัวขึ้นในเมือง ในลักษณะท่าทางของสุภาพบุรุษคนหนึ่ง เสือใบจอมโจรที่ขึ้นชื่อลือนาม ปล้น และฆ่าเจ้าทรัพย์มาหลายราย ด้วยการกระทำอย่างอาจหาญ โดยบอกให้เจ้าทรัพย์รู้ตัวล่วงหน้าก่อนทุกครั้ง... เสือใบเป็นขุนโจรที่มีอิทธิพลใหญ่ยิ่ง มีลูกน้องบริวารมากมายเป็นที่เคารพรักบูชาของคนจน ๆ ทั่วเมือง”

ความหมายของ “เจ้าพ่อ” ในความเข้าใจของผู้เขียนที่มองผ่านงานนวนิยาย เรื่อง “เสือใบ” ของ ป.อินทรปาลิต ผู้เขียนเห็นว่าในการนำคำว่า “เจ้าพ่อ” มาใช้กับตัวเองของเรื่องคือ “เสือใบ” นั้น ป.อินทรปาลิตตั้งใจที่จะนำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบว่าการเป็น “ผู้มีอิทธิพล” ที่กว้างขวาง หรือมีอิทธิพลมาก ก็เปรียบได้กับการเป็น “เจ้าพ่อ” ที่มีอิทธิฤทธิ์

หรือฤทธิ์เดชที่สิ่งสถิตย์อยู่ตามทีต่าง ๆ ที่มีชาวบ้านนับถือบูชา เพราะช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองคนได้ แต่การนำคำว่า “เจ้าพ่อ” มาใช้กับบุคคลที่อยู่ในนวนิยาย ซึ่งเป็น “หัวหน้าโจร” หรือ “เสือ” นั้น ต้องเข้าใจด้วยว่าคงจำกัดเฉพาะด้านที่ “เสือใบ” เป็นขุนโจรที่มีอิทธิพลยิ่งใหญ่เป็นสำคัญ ความมีอิทธิพลยิ่งใหญ่นี้ก็พิจารณาได้จากการที่ “เสือใบ” มีลูกน้องบริวารมาก มีคนจนจำนวนมากทั่วเมือง (พระนคร เคารพรักษา เป็นจอมโจรที่ขึ้นชื่อลือชื่อนามปล้นและฆ่าเจ้าทรัพย์มาหลายราย สามารถใช้อิทธิพลของตนโดยการปล้นเศรษฐีพ่อค้าที่ร่ำรวยมาช่วยเหลือคนยากจนจำนวนมากในจังหวัดพระนคร

การมีอิทธิพลยิ่งใหญ่ของ “เสือใบ” นี้ นอกจากที่ยกเอาบางตอนมาอ้างอิงให้เห็นในตอนต้นแล้ว ก็ยังมีปรากฏให้เห็นในบางตอนของเนื้อเรื่องอีกเช่น ชาญ จอมนักร้องแห่งเมืองลพบุรีที่เคยใช้อิทธิพลข่มขู่คนในเมืองลพบุรี เพื่อสร้างความร่ำรวยให้กับตนในเมืองนี้ และเคยคุยโอ้อวดทับถม “เสือใบ” เอาไว้มาก แต่ในที่สุดก็อยู่ในเมืองนี้ไม่ได้ เพราะเมื่อ “เสือใบ” เข้ามาในลพบุรีได้บังคับให้ชาญแต่งชุดเช็ดคำที่ชาญเกลียดคนักหนา และเคยดูหมิ่นเอาไว้มากตามท้องตลาด (“เสือใบ” มีกองโจรที่ใส่ชุดเช็ดคำ และเขาเรียกกองโจรนี้ว่า กองโจรเช็ดคำ) ในที่สุดชาญซึ่งเคยมีอิทธิพลในเมืองลพบุรีก็อยู่ในเมืองนี้ไม่ได้อีกต่อไป เพราะ

“ผมอยู่ไม่ได้ครับพี่ใบมีอิทธิพลยิ่งใหญ่กว่าผม เกียรติของผมต้องเสียไปแล้ว เพราะพี่ใบ ผมเคยใหญ่โตที่สุดในลพบุรี เมื่อพี่ใบกลับมาผมก็อยู่ลพบุรีไม่ได้” (ป.อินทรปาลิต (นามแฝง), 2514 เล่ม 3, น.31)

ในแง่การมีอิทธิพล (เดือนหรือดิบ) ที่ยิ่งใหญ่ของ “เสือใบ” ในนวนิยาย จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ ป.อินทรปาลิต เลือกนำคำว่า “เจ้าพ่อ” มาใช้กับ “เสือใบ” เป็นครั้งแรกก่อน พ.ศ.2491 (ราวปลายทศวรรษที่ 2480) นี้ “เจ้าพ่อเสือใบ” ที่อยู่ในนวนิยาย ดูเหมือนว่าจะสอดคล้องกับปรากฏการณ์ของหัวหน้าโจรที่เป็น “เสือใบ” ตัวจริง ดังตอนหนึ่งที่ ป.อินทรปาลิต อ้างไว้ในหนังสือเรื่อง “เสือดำ” ว่า “เสือดำ” เขียนจดหมายถึงเขาฉบับหนึ่ง ก่อนที่เขาจะเขียนเรื่องนี้ออกมาว่า “... ผมกับบริวารของผมก็ได้มีโอกาสอ่านหนังสือพิมพ์ ‘ปัยมิตร’ ของคุณเสมอ พวกเราทุกคนพอใจเรื่องเสือใบมาก ถึงแม้เป็นเรื่องที่คุณประดิษฐ์ขึ้นเอง คุณก็แต่งได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง...” (ป.อินทรปาลิต (นามแฝง), 2514) ดังพิจารณาได้จากการมีอิทธิพลที่ยิ่งใหญ่ อันเกิดจากการเป็นหัวหน้าโจรปล้นสะดมของ “เสือ

โบ” ตัวจริงที่อยู่ในก๊กโจรของ “เสื่อฝ้าย” ที่ได้กล่าวมาแล้ว (เช่นเดียวกับ เรื่องราวความเป็น “เจ้าพ่อ” ที่มีอิทธิพลมากในนวนิยายเรื่อง “เสื่อดำ” ก็พ้องกับความเป็นจริงของ “เสื่อดำ” ตัวจริงอยู่ด้วย)

ดังนั้นการนำคำว่า “เจ้าพ่อ” มาใส่ให้กับ “เสื่อโบ” ในนวนิยาย ป.อินทราปาลิตจึงสร้างเค้าโครงเรื่อง (plot) ขึ้นมาจากชีวิตจริงส่วนหนึ่งของ “เสื่อโบ” ตัวจริง เมื่อเป็นเช่นกล่าวจากการที่ผู้เขียนได้สร้างคำอธิบายใหม่เกี่ยวกับ “อิทธิพล” ของ “เสื่อฝ้าย” และก๊กโจรของเขา ซึ่งมีหัวหน้าโจรระดับรองลงมาจากเขาคือ “เสื่อโบ” และ “เสื่อมเหศวร” และมีอิทธิพลยิ่งใหญ่ในภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน จ.สุพรรณบุรี พวกเขา “เสื่อ” เหล่านี้ ดำรงอยู่ในรูปแบบของการเป็นหัวหน้าโจรปล้นสะดมไปทั่วภาคกลาง ในช่วงทศวรรษที่ 2470 และ 2480 นี้ ผู้เขียนเห็นว่า “เสื่อ” ที่มีชื่อเสียงมากในการเป็นหัวหน้าโจร และมีอิทธิพลมากทั้งในด้านการปล้น และการดำรงอยู่ในท้องถิ่นด้วยการอาศัยบุคคลลึกลับภาพและวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักเลง ในการสร้าง และใช้ “อิทธิพล” เช่นเดียวกับ “นักเลงโต” เพื่อสร้างและปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และเพื่อสร้างสัมพันธภาพเชิงอำนาจ และผลประโยชน์ที่มีต่อนักเลง และชาวบ้านในถิ่นอิทธิพลของตน อย่างน้อยที่สุดก็เห็นได้จากกรณีของ “เสื่อฝ้าย” ที่มีข้อมูลเพียงพอที่จะอ้างอิงได้ว่า โจรก๊กของ “เสื่อฝ้าย” จะเลือกปล้นเฉพาะพ่อค้าคหบดีที่ร่ำรวย ให้การช่วยเหลือชาวบ้านในถิ่นอิทธิพลของตนที่มีความเดือดร้อน อาศัยอิทธิพลของตนปกป้องคุ้มครองชาวบ้าน ชาวบ้านจึงเกรงกลัวยอมรับนับถือเขา รวมทั้งการมีลูกน้องบริวารมาก เป็นต้น การที่ “เสื่อฝ้าย” สามารถสร้าง “อิทธิพล” ขึ้นมาจากการเป็นหัวหน้าโจรที่มีลูกน้องบริวารมาก และพาพวกออกปล้นไปทั่วภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขาสามารถใช้อิทธิพลของตนแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้ และใช้อิทธิพลช่วยเหลือคุ้มครองลูกน้องบริวาร และชาวบ้านจำนวนมากได้ เมื่อเป็นเช่นกล่าว ผู้เขียนจึงใส่ชื่อ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าให้กับ “เสื่อฝ้าย” (และ “เสื่อโบ”, “เสื่อมเหศวร” และ “เสื่อดำ” ฯลฯ) ก็น่าจะเป็น “เจ้าพ่อ” ได้ ถ้ามีข้อมูลที่ชัดเจนเพียงพอที่จะนำมาอธิบายได้) นั้นหมายความว่าสิ่งที่ผู้เขียนได้อธิบายมาแล้วสอดคล้องกับความนึกคิดของ ป.อินทราปาลิตในแง่ความหมายของคำว่า “เจ้าพ่อ” ที่เขานำมาใช้เป็นครั้งแรกด้วย ในแง่ของการเป็น “เจ้าพ่อ” ที่ต้องมี “อิทธิพล” มาก โดยอาศัยบุคคลลึกลับภาพ และวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักเลง และมีสัมพันธภาพเชิงอำนาจและผลประโยชน์กับคนในถิ่น “อิทธิพล” ของตน โดยเฉพาะกับพวกนักเลงและชาวบ้าน

เพียงแต่ว่า “เจ้าพ่อ” ในความหมายของ ป.อินทรมุณีกับ “เจ้าพ่อ” ในความหมายของผู้เขียน เป็น “เจ้าพ่อ” แบบไทย ๆ เป็น “เจ้าพ่อ” ที่ต่างจาก god-father ที่ต่างสังคมวัฒนธรรมกัน เป็น “เจ้าพ่อ” ที่พอจะมองเห็นถึงพลวัตร (dynamic) อยู่บ้าน (พลวัตรอะไร? ตามที่ผู้เขียนพยายามเสนอ) ก็พลวัตรในเชิงวิวัฒนาการของอำนาจท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมแบบนักร้อง หรืออำนาจแบบนักร้องเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ เพราะ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าในรูปแบบที่เรียกว่า “นักร้องโต” และ “เสือ” ในช่วงระยะเวลาก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครอง คือ ก่อนปี 2435 ถึงทศวรรษที่ 2480 นั้น จะเห็นได้ว่า “เจ้าพ่อ” แบบเก่าทั้ง 2 รูปแบบ มีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบ และเนื้อหาในการดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” กล่าวคือ “เจ้าพ่อ” ที่เป็นนักร้องโตจะสร้างและใช้ “อิทธิพล” ที่ยังมีได้สัมพันธ์กับอำนาจที่เป็นทางการ (ก่อนการปฏิรูปการปกครอง) แต่ก็เริ่มไปสัมพันธ์กับอำนาจที่เป็นทางการ (ช่วงการปฏิรูปการปกครอง) โดยเข้าไปสัมพันธ์ในลักษณะถูกดูดซับเข้าไปอยู่ในโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการ จนกระทั่ง “เจ้าพ่อ” แบบเก่าในแบบ “นักร้องโต” ค่อย ๆ เลือนหายไป ส่วน “เจ้าพ่อ” แบบเก่าที่เป็น “เสือ” (ทศวรรษที่ 2420 - 2480) มีลักษณะเป็นคนนอกกฎหมายจึงมีข้อจำกัดในการดำรงอยู่ และมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงอำนาจที่เป็นทางการเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน

แต่ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าทั้ง 2 รูปแบบก็เหมือนกันมาก ในสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่อย่างมี “อิทธิพล” โดยอาศัยบุคคลิกภาพและวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักร้องในการสร้าง และการใช้ “อิทธิพล” โดยมีการใช้ “อิทธิพล” อย่างมีสัมพันธภาพเชิงอำนาจและผลประโยชน์กับนักร้อง ลูกน้อง และชาวบ้านในถิ่น “อิทธิพล” ที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งพัฒนาการของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าทั้ง 2 รูปแบบนี้มีน้อยมาก เพราะปัจจัยแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจกับการเมืองยังไม่เอื้ออำนวยให้ “เจ้าพ่อ” มีโอกาสอาศัยบุคคลิกภาพ และวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักร้องสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นมา เพื่อให้อำนาจทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการสร้างและใช้ “อิทธิพล” เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเข้าไปสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมือง ส่วนพลวัตรในเชิงวิวัฒนาการของบุคคลิกภาพ และวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักร้องที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่อย่างมี “อิทธิพล” มากของ “เจ้าพ่อ” ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2490 - 2530 จะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดต่อไป

4. สรุปนิยามของคำว่า “เจ้าพ่อ” แบบมีตัวตนกับไม่มีตัวตน

คำว่า “เจ้าพ่อ” ในความหมายเดิมที่ใช้กันมานานมากในสังคมไทย หมายถึง เจ้าหรือวิญญาณ เทพ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้คนเชื่อถือทำการสักการบูชา บนบานศาลกล่าวเพื่อขอความคุ้มครอง ขอลาภผล ความสุขให้แก่ตนเอง หรือผู้อื่น แม้กระทั่งขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกเคารพนับถือว่าเป็น “เจ้าพ่อ” นั้น ช่วยคลบนันดาลให้กิจการงานหน้าที่ใดซึ่งยากลำบากที่จะกระทำได้สำเร็จให้บังเกิดผลที่ดีสำเร็จขึ้นมาได้ เช่น ขอให้พบสิ่งของที่ถูกลักขโมย หรือสูญหายไป ขอให้ศัตรูมีอันเป็นไป ขอให้ลูกข้างเรียนเก่งประสบความสำเร็จในการศึกษา ขอให้ลูกข้างแคล้วคลาดจากการถูกทำร้าย (สุวรรณสาธิตอนันต์ และเนื่องน้อย บุญเนตร (บรรณาธิการ) , 2537 : 236) บางสิ่งบางเรื่องที่คุณเคารพบูชาและบนบานเพื่อขอให้ “เจ้าพ่อ” ช่วยคลบนันดาล หรือช่วยเหลือให้เกิดผลสำเร็จตามที่ขอนั้น บางครั้งก็ได้ผลบางครั้งก็ไม่ แท้จริงแล้วยังไม่มีข้อพิสูจน์ที่เป็นจริงพอจะยืนยันถึงพลังอำนาจที่เป็นฤทธิ์เดชของ “เจ้าพ่อ” ซึ่งไม่มีตัวตนอยู่จริง แต่ถูกอุปโลกขึ้นมาโดยมนุษย์ให้เป็นตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พบเห็นได้ในท้องถิ่นทั่วไป

นิยามความหมายที่เกี่ยวกับพลังอำนาจ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ฤทธิ์เดชของ “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตนแบบดั้งเดิม และยังปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบันนี้ สอดคล้องกันมากกับการทำให้มนุษย์ที่ยังมีตัวตนอยู่กลายเป็น “เจ้าพ่อ” ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับ “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตน แต่ถูกอุปโลกขึ้นมา เพราะตั้งแต่คำว่า “เจ้าพ่อ” ถูกนำมาใช้กับมนุษย์ที่มีตัวตนเป็นครั้งแรกในนวนิยายเรื่อง “เสือใบ” และ “เสือดำ” ของ ป.อินทราพลิต ในทศวรรษ 2480 และถูกนำมาใช้ในสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ครั้งแรกในปี 2502 ในกรณี “เจ้าพ่อบางนกแขวก” (นายกำพล วีระนนท์) จะเห็นร่องรอย หรือเค้าความหมายที่มาของคำสัมพันธ์กันระหว่าง “เจ้าพ่อ” แบบมีตัวตน กับ “เจ้าพ่อ” แบบไม่มีตัวตน ในแง่ อิทธิฤทธิ์ หรือฤทธิ์เดช ของ “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตนกับอำนาจ หรืออิทธิพลของ “เจ้าพ่อ” ที่มีตัวตน ฤทธิ์เดชที่หมายถึง การใช้อำนาจที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จเป็นอิทธิฤทธิ์ที่มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ ดังนั้นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจึงเป็นปรากฏการณ์ทางปาฏิหาริย์จากการสำแดงเดชของ “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตน แต่มนุษย์ที่มีตัวตน และมีลักษณะการกระทำหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับการมีและใช้อำนาจ - อิทธิพลอย่างกว้างขวางถูกคนอื่นใส่ชื่อให้เป็น “เจ้าพ่อ” ก็ด้วยเหตุผลสำคัญคือคนผู้นั้นสามารถออกคำสั่งบังคับ ช่มชู้ วานใช้หรือชักจูง โน้มน้าวให้คนอื่นจำนวนมากเกรง

กลัว และกระทำตามที่กิจการงานสิ่งนั้นกระทำไต่ยากมาก ซึ่งเราเรียกรวม ๆ ว่า “อิทธิพล” หรืออำนาจที่ไม่เป็นทางการนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกขนานนามว่า “เจ้าพ่อ” จะเกี่ยวข้องกับกระทำหลายอย่างที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จได้ด้วยอำนาจ-อิทธิพลของตน เช่น การสั่งให้ผู้อื่นไปมาทำร้ายคน การสั่งให้ลูกน้องไปปล้นสะดม ให้ความคุ้มครองปกป้องช่วยเหลือ เป็นที่พึ่งพาของลูกน้อง บริวาร ชาวบ้านได้จำนวนมาก เป็นต้น โดยอาจจะอาศัย “อิทธิพล” ที่ตนมีอยู่ใช้ออกมาในลักษณะรุนแรง โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจอื่นอีก แต่บางครั้งก็จำเป็นต้องใช้ “อิทธิพล” ไปสัมพันธ์หรืออยู่เหนืออำนาจที่เป็นทางการ ตลอดจนการสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเข้ามามีอำนาจทางการเมืองต่อไป

ดังนั้นอำนาจในแบบของ “เจ้าพ่อ” ที่มีตัวตน จึงมีร่องรอย หรือเค้าความหมายที่มาผูกโยงกันได้กับฤทธิ์เดชในแบบของ “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตน และนำไปสู่ความคิดว่า แท้จริงแล้วคำว่า “เจ้าพ่อ” ในปัจจุบันที่มีขอบเขตความหมายกว้างขึ้น เพราะถูกพัฒนาความหมายของคำ เพื่อให้มีศักยภาพในการนำมาใช้อธิบายการกระทำของคนที่ เป็น “เจ้าพ่อ” ซึ่งมีแบบแผนการกระทำที่ซับซ้อนขึ้นกว่าเดิมมาก โดยผันแปรไปตามพัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมืองในสังคมไทยนั้น กระนั้นก็ตามก็ยังคงปรากฏร่องรอยให้เห็นที่มาของคำว่า “เจ้าพ่อ” ที่มีตัวตนว่ามาจาก “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตนได้ เมื่อพิจารณาเทียบเคียงความหมายที่มาจากคำ แม้จะใช้ต่างสถานะกัน

“เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตน ที่ถูกเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์เดชแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏได้นี้ มีลักษณะจำพวกเดียวกับผีसानางไม้ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทางที่มีอาณาบริเวณของอิทธิฤทธิ์ในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นหลัก ในท้องถิ่นของจังหวัดต่าง ๆ จึงมีเจ้าซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายชื่อ หลายระดับชั้น เพียงแค่ “เจ้า” ที่เรียกกันว่า “เจ้าพ่อ” ก็มีมากมายทุกจังหวัด เช่น เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อศาลพระกาฬ เจ้าพ่อนารายณ์ เจ้าพ่อทองคำ เจ้าพ่อพระยาแล เจ้าพ่อเสือ เจ้าพ่อเขาใหญ่ เจ้าพ่อขุนตาล ฯลฯ มีบ้างที่เป็น “เจ้าแม่” แต่น้อยกว่า เช่น เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่ตะเคียน (ดังนั้น “เจ้าแม่” จึงต่างกันที่เพศเป็นสำคัญ) เมื่อ “เจ้าพ่อ” ณ ที่แห่งใดแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏได้มากก็ถือกันว่ามีฤทธิ์เดชมาก คนจำนวนมากจะยิ่งรู้จักพากันมากราบไหว้บนบานเพื่อขอให้ “เจ้าพ่อ” แผ่บารมีมีความศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องคุ้มครอง หรือช่วยเหลือลดบันดาลให้สิ่งที่ตนต้องการเป็นผลสำเร็จขึ้นมา สิ่งสำคัญที่ทำให้มองเห็นถึงฤทธิ์เดช บารมี ความศักดิ์สิทธิ์ของ “เจ้าพ่อ” ณ ที่แห่งนั้น ได้ดีที่สุดก็คือ

การกล่าวขานกันปากต่อปากของคนจำนวนมากเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของ “เจ้าพ่อ” และจำนวนคนที่มากราบไหว้นับถือ “เจ้าพ่อ”

พิจารณาจากแง่ “เจ้าพ่อ” ที่มีตัวตนก็มีหลายระดับชั้นเช่นกัน อาจเป็น “เจ้าพ่อ” ที่ใหญ่สุดระดับอำเภอ จังหวัด และภูมิภาค หรือเป็นเพียง “เจ้าพ่อ” ที่ใหญ่เพียงระดับหลายหมู่บ้าน หลายตำบล สิ่งสำคัญมากอยู่ที่ความกว้างขวางและความเข้มของการมี และการใช้อำนาจ-อิทธิพลของ “เจ้าพ่อ” ว่ามีประสิทธิผลในการให้ความพึ่งพิง ช่วยเหลือ ค้ำครองปกป้องแก่คนได้จำนวนมากหรือไม่ โดยอำนาจ-อิทธิพลที่ว่านี้คือ อำนาจที่ไม่เป็นทางการ อยู่นอกเหนือกฎหมาย ไม่ได้อิงอยู่กับความชอบธรรมตามกฎหมาย จึงตรงข้ามกับอำนาจทางการ ที่เป็นอำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งมีกฎหมายรองรับ (Tamada Yoshi fumi 1991 : 5 - 16) ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงสถานะความเป็น “เจ้าพ่อ” ของคน จึงพิจารณาได้จากการนับถือ ขอมรับ เกรงกลัวของคนจำนวนมากที่มีต่อคนที่เป็น “เจ้าพ่อ” ในท้องถิ่นนั้น และจากประสิทธิผลของการใช้อำนาจ-อิทธิพลของ “เจ้าพ่อ” ในด้านการให้ความพึ่งพิง ช่วยเหลือ ค้ำครองปกป้องแก่คนจำนวนมากได้เพียงใดด้วย เพราะ “เจ้าพ่อ” ต้องดำรงอยู่อย่างมี “อิทธิพล” ในอาณาบริเวณท้องถิ่นแห่งหนึ่ง และมีสัมพันธภาพเชิงอำนาจและผลประโยชน์กับคนจำนวนมากในถิ่นที่ตนดำรงอยู่เป็นสำคัญ

เมื่อเป็นเช่นกล่าว การใช้คำว่า “เจ้าพ่อ” กับสิ่งที่ไม่มีความหมายที่อธิบายมา เมื่อถูกหยิบยืมมาใช้โดยตั้งใจ หรือไม่ก็ตามเพื่อเรียกคนที่มีอำนาจ-อิทธิพลมากตั้งแต่ “เสือใบ” “เสือดำ” นายกังวาล วีระนนท์ มาจนถึง “หลงจู๋เกียง” “กำนันเป๊าะ” นายเสนาะ เทียนทอง นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายแคล้ว ธนิกุล “เสี่ยซัช เตาปูน” “เสี่ยแหย” “เสี่ยเล้ง” เหล่านี้เป็นต้น ว่าเป็น “เจ้าพ่อ” จึงพอสรุปได้ว่ามีร่องรอยความหมายของคำมาจากคำว่า “เจ้าพ่อ” ที่หมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะแม้ว่าคำว่า “เจ้าพ่อ” จะถูกนำมาใช้ต่างที่ต่างมิติกัน แต่หาได้มีความต่างทางต่างความหมายกันโดยสิ้นเชิงไม่ และหาได้หลุดลอยออกจากความหมายเดิมไม่ ดังเห็นได้จากในแง่ของการมีฤทธิ์เดชบารมีที่ดลบันดาลให้ความช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองแก่คนที่ต้องการพึ่งพาให้ท่าน (เจ้าพ่อ) ช่วยในลักษณะปาฏิหาริย์กับการมีอำนาจ-อิทธิพลที่สั่งได้เพื่อให้ความช่วยเหลือปกป้อง ค้ำครอง แก่คนที่ต้องการพึ่งพิงให้เขา (เจ้าพ่อ) ช่วยในลักษณะการกระทำ

โดยสรุปต้นกำเนิด หรือรากเหง้าของ “เจ้าพ่อ” มาจากบุคคลิกภาพ และวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักเลง ซึ่งปรากฏขึ้นมาให้เห็นอย่างเด่นชัดในตัว “เจ้าพ่อ” แบบเก่า ในรูปแบบของ “นักเลงโต” จากการศึกษาลักษณะการดำรงอยู่ของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าทั้งในรูปแบบของ “นักเลงโต” และ “เสือ” รวมถึงการพิจารณาลักษณะความหมายที่มาของคำว่า “เจ้าพ่อ” อย่างเทียบเคียงกันระหว่าง “เจ้าพ่อ” ที่มีตัวตน กับ “เจ้าพ่อ” ที่ไม่มีตัวตน นำไปสู่ข้อสรุปที่สามารถสร้างนิยามความหมายของ “เจ้าพ่อ” แบบเก่าได้ดังนี้

“เจ้าพ่อ” แบบเก่า คือ บุคคลที่มีบุคลิกภาพและวัฒนธรรมเชิงอำนาจแบบนักเลง หรือสามารถอาศัยอำนาจแบบนักเลง ซึ่งบางครั้งมีลักษณะรุนแรงสร้างอิทธิพลขึ้นมา เพื่อดำรงอยู่ในอาณาบริเวณท้องถิ่นแห่งหนึ่งอย่างมีสัมพันธภาพเชิงอำนาจ และผลประโยชน์กับคนในท้องถิ่นนั้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพวกลูกน้อง นักเลง และชาวบ้านจำนวนมาก ซึ่งต้องการความช่วยเหลือคุ้มครองจากตน “เจ้าพ่อ” แบบเก่านี้มีพัฒนาการน้อยมาก เพราะยังมิได้อาศัยอำนาจแบบนักเลงสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นมา และใช้อำนาจทางเศรษฐกิจไปสัมพันธ์กับอำนาจที่เป็นทางการ และอำนาจทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น และในระดับชาติอย่างชัดเจน ในลักษณะของการมีอิทธิพลที่เหนือกว่า หรือครอบงำผู้ใช้อำนาจเหล่านั้น ตลอดจนการเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองโดยตรง หรือโดยอ้อมเพื่อแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตนเองเพิ่มสูงขึ้น